

Čtenářský deník

Maturita 2019

19.12.2018

Střední škola obchodu a služeb Teplice, Alejní 12

PaedDr. Věra Frantlová

Literatura do 18. století

Homér: Odysseia

1. Kontext doby:

Antická literatura

- literatura starověkého Řecka a Říma
- doba vzniku základních žánrů lyriky, epiky a dramatu
- základy řečnictví, filozofie a odborné literatury

Řecko

- autoři lyriky: Sapphó, Anakreon
- autoři dramatu: Aischylos, Euripides, Sofokles

Řím

- autoři epiky: Vergilius, Petronius
- autoři lyriky: Ovidius, Catulus
- autoři dramatu: Plautus

2. Kontext tvorby:

O jeho životě neexistují přesnější informace. Nejčastěji se uvádí doba jeho života kolem 8. st. př. n. l. Homérovo jméno je spojováno se vznikem dvou eposů s náměty z trojského mytologického cyklu.

Ilias – válečný hrdinský epos, tj. Báseň o Iliu – Troji.

Epos o 24 zpěvech a 16 000 verších líčí události jednapadesáti dní posledního desátého roku trojské války, záramované Achillovým hněvem.

Odysseia – epos s pohádkovými a dobrodružnými motivy, vypráví o posledních jedenačtyřiceti dnech desetiletého bloudění ithackého vládce Odyssea při návratu na rodný ostrov po úspěšném dobytí Troje. Po porážce Trojanů se vydal se svým vojskem na cestu plnou dobrodružství.

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: epos

Kompozice: Dílo o 24 zpěvech 12 000 verších

Forma vypravování: er – forma

Jazyk díla: spisovný, časté metafory, básnická přirovnání

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: cesta z Tróji na rodnou Ithaku

Čas díla: doba po trojské válce – 41 posledních dnů z desetiletého bloudění

Děj: vypráví o posledních jedenačtyřiceti dnech desetiletého bloudění ithackého vládce Odyssea při návratu na rodný ostrov po úspěšném dobytí Troje.

Po porážce Trojanů se vydal se svým vojskem na cestu plnou dobrodružství:

- zajetí na ostrově kyklopů a kyklop Polyfemos je uvěznil ve své jeskyni, kde měl stádo ovcí,
- dostane se ze spárů vodního víru, který vytváří mořská obluda Charybda,
- přelstí kouzelnici Kirké,
- navštíví podsvětí.

Nakonec ztratil celou posádku a vrátil se domů sám.

Tam se však o jeho ženu Penelopu ucházela celá řada nápadníků. (Jejich odloučení trvalo osmnáct let). O tom, kdo bude jejím manželem, se mělo rozhodnout v soutěži. Vyhrát měl ten, kdo prostřelí lukem všechna oka dvanácti seker v řadě za sebou zasazených.

Athéna, bohyně moudrosti a ochránkyně statečných mužů, proměnila dočasně Odyssea ve starce a ten se šel zúčastnit soutěže. Hned na první pokus uspěl a přeměněný opět v Odyssea, vyhnal všechny nápadníky, kteří se k němu jako ke starci chovali neuctivě.

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Odysseus – ithacký král, chytrý, pohotový

Penelopé – jeho žena, věrně čekající na Odysseův návrat

Telemachos – Odysseův syn – hledající svého ztraceného otce

Kirké – kouzelnice, která se do Odyssea zamilovala a držela ho rok na svém ostrově

5. Vliv díla:

Odysseia inspirovala už Sofoklova Aiase a Filoktéta, Vergiliovu Aeneis i Dantovo Peklo. Epickou báseň Ulysses napsal Alfred Tennyson (1833), slavnou parafrázi je Odysseus J. Joyce (1922) a epos Odysseia napsal Nikos Kazantzakis (1938). Odysseia a její postavy byly tématem mnoha oper, divadelních her a ovšem výtvarných děl, zejména od 16. století.

William Shakespeare – Romeo a Julie

1. Kontext doby:

- Počátek 14. st. – počátek 17. st.
- **Renesance** z francouzského **la renaissance** (znovuzrození). Vznikla v italském městském státu Florencii a rozšířila se po celé Evropě jako spojnice mezi antickou kulturou, kterou se snažila znovuoživit a čerpat z ní. Hlavním předmětem zájmu se stalo Starověké Řecko.
- **Humanismus** – z lat. **humanus** (= lidský) – zájem o člověka
- **Vliv zámořských objevů** ⇒ vzestup měšťanstva a měst, rozvoj společenských i přírodních věd;
- **vynález knihtisku** – rychlejší předávání a šíření informací
- **Znovuzrození (obrození) antiky** – návrat k antické kultuře jako vzoru
- **Nový ideál vzdělání** – touha po pravdivém poznání člověka a pozemského života (proti středověkému poznávání boha a zájmu o posmrtný život); všestrannost poznání
- **Kult smyslů a rozumu** (proti kultu víry)
- **Pocit sebevědomí jednotlivce** (víra ve vlastní síly)
- **Rozvoj literatur v národních jazycích** (namísto středověké latiny)

Literatura: Giovanni Boccaccio, Francesco Petrarca, Dante Alighieri, Francois Villon, Miguel Cervantes Y Saavedra, Pierre de Ronsard

2. Kontext tvorby:

William Shakespeare - (1564 – 1616)

Pocházel ze Stratfordu nad Avonou, působil jako herec a dramatik u herecké společnosti, stal se spolunajitelem divadla Globe.

Dílo:

Nejvýznamnější renesanční dramatik.

Jeho dílo je zcela světské, bez zjevných náboženských motivů. Pro jeho dramata je typický tzv. **blankvers** — nerýmovaný verš, sestávající z pěti jambických stop.

3 období tvorby:

- **1591-1600:** Psal především komedie a historická dramata, často zpracovával staré náměty z anglické minulosti a z antiky.
- **1601-1608:** Přichází zklamání a rozčarování nad vývojem společnosti, do jeho tvorby vniká pesimismus a píše tragédie a sonety.
- **1608-1612:** Smiřuje se se životem a píše hry, mající charakter tzv. romance, tj. obsahující jak prvky tragédie, tak prvky komedie.

Tragédie

- **Romeo a Julie**
- **Julius Caesar**

- **Hamlet**
- **Othello**
- **Macbeth**
- **Král Lear**

Komedie

- **Zkrocení zlé ženy**
- **Sen noci svatojánské**
- **Večer tříkrálový**

3. Formální stránka:

Literární druh: drama

Literární žánr: tragédie

Kompozice: prolog a 5 dějství

Jazyk díla: veršované drama, nerýmovaný pětistopý jamb, použití metafor, citově zabarvená slova

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: Verona (Itálie)

Čas díla:

Děj: V italském městě Verona panuje už roky mezi dvěma rody (Montekové a Kapuleti) velký spor.

Romeo z rodu Monteků se účastní plesu Kapuletů, na kterém se zamiluje do krásné Julie Kapuletové a ona zase do něj. Milenci se nechají oddat otcem Vavřincem. Po jejich oddání dochází ke střetu Romea s Tybaltem, který ho k smrti nenávidí a který mu také zabil přítele Merkucia. Proto jej Romeo zabije, za což je za trest vyhoštěn z Verony. Tímto se Julie velmi trápí a ještě více začne smutnit, když se dozví, že její rodina chce, aby si vzala mladého šlechtice Parise. Julie se proto rozhodne jít pro radu k otci Vavřincovi, jenž jí nabídne nápoj, po němž bude vypadat jako mrtvá. Julie souhlasí a nápoj vypije. Její rodina ji pohřbí do rodinné hrobky. Když se o tom dozví Romeo, vydá se do Verony a rozhodne se zemřít vedle své milé. Po vypití jedu umírá, ale mezitím se probouzí Julie, která vedle sebe spatří mrtvého Romea. Dýkou si probodne srdce a zemře. Jejich rodiny se usmíří až nad jejich společným hrobem, do kterého jsou Romeo a Julie pohřbeni.

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Romeo - syn Monteků (17 let); dobrosrdečný mladík; bláznivě zamilovaný do Julie

Julie – dcera Kapuletů (14let); mladá, naivní, prožívá první lásku

otec Vavřinec - oddávající Romea a Julii; františkánský mnich

Montek a Kapulet - hlavní představitelé obou rodů

Merkucio - Romeův přítel

Paris - mladý šlechtic; měl si vzít Julii

Tybalt - Juliin bratranec; velmi pomstychtivý a nesnášenlivý vůči Montekům

5. Vliv díla:

Díla inspirovaná dramatem:

Sergej Prokofjev – Romeo a Julie – balet; Leonard Bernstein – muzikál West Side Story; Romain Rolland – Petr a Lucie; Jan Otčenášek – Romeo, Julie a tma.

Daniel Defoe – Robinson Crusoe, život a podivuhodná dobrodružství námořníka z Yorku

1. Kontext doby

Osvícenství je intelektuální hnutí, životní postoj a filosofický směr 17. až 18. století, který znamenal převrat ve vývoji evropského myšlení. Osvícenství je odmítavou reakcí na barokní religiozitu, proti níž staví vlastní prostředky a možnosti člověka: racionalismus, logiku a humanismus.

Ideálním představitelem osvícenství se stal filosof, vzdělaný člověk, který však plnil svou funkci jak ve vědě, tak ve společnosti. Jeho hlavním duchovním východiskem byl rozum, který jej vedl ve všech oblastech uvažování i praktického života, definoval pojmy a určoval hodnoty.

Filozofie: J. J. Rousseau, Voltaire

Literatura: Denis Diderot, Jonathan Swift, Voltaire

2. Kontext tvorby

Daniel Defoe (1660 – 1731), vlastním jménem Daniel Foe, anglický spisovatel a novinář, představitel myšlenkového proudu osvícenství.

Dobrodružný život kapitána Singletona – román o životě anglického dobrodruha, který byl v mládí prodán do otroctví. Dostal se na loď, zúčastnil se vzpoury a stal se pirátem. Nakonec se vrátil domů jako bohatý muž.

Moll Flandersová – vypráví dobrodružný životní příběh mravně narušené ženy, kterou drtivý osud žene z náruče jednoho muže do druhé a která se ve stáří stává úspěšnou zlodějkou a podvodnicí.

Roxana – román o opuštěné matce, která pro obživu svých dětí přijímá úděl vydržované ženy. Později propadne touze po blahobytu a společenském postavení a jde bez morálních zábran za svým cílem, až se nakonec stává milenkou krále.

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: dobrodružný román (podobné příběhy později nazývány „robinsonády“)

Kompozice: Děj je chronologický. Kniha je napsána formou deníku.

Forma vyprávění: ich–forma

Jazyk díla: převážně spisovný jazyk, časté popisy prostředí, pracovních postupů a náradí (vliv osvícenského racionalismu)

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: Anglie, ostrov v blízkosti Brazílie

Čas díla: 17. století

Děj:

Už od mládí toužil Robinson Crusoe plavit se po mořích a stát se námořníkem, jeho rodiče mu v tom však bránili. Nakonec přece jen utekl z domu a dostal se na loď mířící do Londýna. Ta ztroskotala a posádka se jen stěží zachránila. Poté podnikl ještě několik dobrodružných výprav, jedna z nich skončila zajetím v Salé, ze kterého se mu podařilo uniknout a dostal se až do Brazílie. Tam si založil statek, na němž pěstoval cukrovou třtinu. I přes blahobyt mu scházelo dobrodružství, a tak se vydal do Afriky pro otroky. Jejich loď ale také ztroskotala a on se ocitl sám na neobydleném ostrově, jeho druhové utonuli.

V několika prvních dnech si myslel, že zemře. Pak zjistil, že na ostrově nežijí žádné nebezpečné šelmy, je osídlen pouze kozami, různými menšími zvířaty a velkým množstvím ptáků. Vrak lodi se ocitl hodně blízko pobřeží, proto si z něj Robinson mohl postupně odvézt spoustu životně důležitých věcí.

Během let se na ostrově zabydlel, vytvořil si dvě oplocená obydlí, která si postupně pohodlně zařizoval. Naučil se péci chleba, vypalovat hrnce, stavět čluny a vyrábět věci ze dřeva. Založil si stádo koz a z jejich mléka si dělal sýr a máslo.

Asi po dvaceti letech jeho pobytu na ostrově přijeli na ostrov kanibalové, aby snědli své lidské zajatce. Robinson jednoho z nich zachránil, dal mu jméno Pátek a ten se od té doby stal jeho věrným sluhou.

Robinson se z ostrova dostává po 28 letech, kdy se mu podaří porazit vzbouřence z lodi, která přistála u jeho ostrova.

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Robinson Crusoe - Angličan, původem z Yorku; velkou část svého života strávil jako trosečník na pustém ostrově, na kterém dokázal přežít; měl neklidnou krev, a tak nedokázal zůstat zabydlen delší dobu na jednom místě; byl velmi zručný, což se ukázalo především při jeho pobytu na ostrově; na začátku příliš nevěřil v boha a nemodlil se, avšak po několika letech pobytu na ostrově se stal silně věřícím

Pátek - Robinsonův věrný sluha i přítel; původně patřil ke kanibalům, byl zajat jiným kanibalským kmenem a hrozila mu smrt a Robinson ho vysvobodil a naučil svému způsobu života.

5. Vliv díla:

Vznik tzv. robinsonád = děl s dobrodružným charakterem.

Filmy:

Luis Buñuel: Las Aventuras de Robinson Crusoe (Mexiko, 1954)

Jack Gold: Člověk Pátek (USA, 1975), v hlavních rolích Peter O'Toole a Richard Roundtree
loutkový film Stanislava Látala Dobrodružství Robinsona Crusoe, námořníka z Yorku

George T. Miller: Robinson Crusoe (USA, 1997), v hlavní roli Pierce Brosnan

Literatura 19. století

Jane Austenová – Pýcha a předsudek

1. Kontext doby:

Přelom 18. a 19. století je v Anglii dobou vrcholného romantismu, směru založenému na zdůrazňování citu a vášně (oproti osvícenskému rozumu), s hrdinou, který je ve společnosti výjimečný, často se proti ní bouří, touží po svobodě.

Představitelé:

Anglie – George Gordon, lord Byron, Walter Scott

Francie – Victor Hugo

Rusko – A. S. Puškin

Čechy – K. H. Mácha

2. Kontext tvorby:

Jane Austenová (1775 – 1817)

anglická spisovatelka, představitelka tzv. rodinného románu (domestic novel). Je považována za předchůdkyni realismu v anglické literatuře. Ve svých dílech obvykle zachycovala život venkovských vyšších vrstev. Hlavními postavami jejích děl bývají inteligentní, morálně silné hrdinky, které ostře kontrastují s pošetilostí svého okolí.

Dílo:

Northangerské opatství

Rozum a cit

Ema

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: román tzv. rodinného typu; Román zachycuje znaky tehdejší doby, kdy sňatek dvou lidí záležel především na majetku. Z romantického hlediska se hlavní hrdinka Elisabeth a její sestra Jane vdávají z lásky.

Kompozice: 61 kapitol, chronologická výstavba textu

Forma vypravování: er-forma

Jazyk díla: spisovný jazyk, dlouhé dialogy, přímá řeč, barvitý jazyk, synonyma, dlouhá souvětí, ironie a humor - výsměch společnosti.

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: Londýně, v Darcyho sídle Pemberley, na anglickém venkově, na faře pana Collinse, zámek lady Catherine de Bourgh, dům Bennetových, Longbourn.

Čas díla: přelom 18. a 19. st.

Děj: Poté, co se do sousedství na anglický venkov přistěhuje bohatý pan Bingley, všechny svobodné dámy zpozorní. Především pak paní Bennetová, matka 5 zatím neprovdaných dcer (Jane, Elisabeth, Mary, Lydia a Kitty). Spolu s Bingleym přijede i nepřístupný, pyšný pan Darcy. Prostřednictvím plesu se nejstarší Jane seznamuje s panem Bingleym, zamilují se do sebe. Naopak pan Darcy se pohrdavě vyjádří o Elisabeth, proti své vůli se do ní však později zamiluje a snaží se to utajit.

Do města přijíždí pluk a Elisabeth poznává důstojníka Wickhama, který ji před Darcym varuje. Její antipatie se tak ještě prohloubí.

Rodinu Bennetových přijede navštívit otcův bratranec pan Collins, který si za ženu vyvolí Elisabeth. Chce se s ní nastěhovat na faru, kde žije pod ochranou bohaté lady Catherine de Bourgh (teta Darcyho). Elisabeth odmítá, protože se jí příčí sňatek z rozumu. Pan Collins si tedy bere Elisabethinu přítelkyni Charlotte.

Darcy je přesvědčen, že si Jane chce Bingleyho vzít jen kvůli penězům, a tak ho odváží do Londýna. Jane i Bingley se pak trápí.

Když Elizabeth jede navštívit svou přítelkyni Charlotte, zároveň navštíví zámek lady Catherine, kde se setká s Darcym. Pan Darcy jí vyzná lásku, ale Elizabeth ho odmítne a vyčte mu, že zkažil lásku její sestry a špatně se zachoval k Wickhamovi. Den na to od něj dostane dopis, ve kterém jí vysvětluje, že se domníval, že Jane neopětuje Bingleyho city a že Wickham ve skutečnosti Darcyho podvedl. Její nenávisť se tak začíná vytrácet, a později se do něj také zamiluje. Mezitím Lydia uteče s Wickhamem a nikdo neví kam, celá rodina zažívá velkou ostudu, protože se nevzali. Situaci vyřeší pan Darcy, když dá Wickhamovi peníze a donutí ho, aby si ji vzal. Stejně tak napravil situaci mezi Jane a Bingleym.

Nakonec se Elizabeth s panem Darcym a Jane s Bingleym vezmou.

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Elizabeth - přezdívka Líza, odmítá sňatek z rozumu, chce se vdát z lásky, druhá nejstarší dcera, má dobrý vztah se svým otcem, je chytrá, tvrdohlavá, krásná (ale ne tak jako Jane), neumí moc dobře hrát na klavír, ve společnosti se chová slušně narozdíl od matky a svých mladších naivních a pošetilých sester, milá, rozumná, citlivá, ne moc důvěřivá, má smysl pro humor, je upřímná, schopná uznat svou chybu, nebojí se říct, co si myslí, přemýšlivá, mladá, emancipovaná s troufalými názory, má vřelý vztah ke své sestře Jane, zprvu Darcym opovrhuje, odsuzuje ho za jeho chování, později se do něj zamiluje. Každého se snaží vidět v pravém světle, nikoho si neidealizuje. Záleží jí na vlastnostech svého budoucího manžela. Autorka se s ní ztotožňuje.

pan Fitzwilliam Darcy - pochází z urozené a zámožné rodiny, teta Catherine de Bourgh má zámek, měl skvělé vychování i vybrané způsoby, touží po něm Bingleyho sestra, chytrý, inteligentní, vzdělaný, vede duchaplné rozhovory jen s lidmi, u kterým má pocit, že mu za to stojí, na lidi působí pyšně, uzavřeně, odměřeně, arogantně, má smysl pro čest. Chová předsudky vůči nižším společenským vrstvám. Opovrhuje otrěsným a neotesaným chováním paní Bennetové. Snaží se Bingleyho ochránit před neopětovanými city, v dobré víře. Poté co Elizabeth odmítne jeho nabídku k sňatku (s čímž nepočítal) se jeho pohled na svět změní, stane se z něj sympatický, milý, pozorný člověk. V průběhu knihy prochází jeho chování proměnou.

pan Charles Bingley - mladý, bohatý (ale ne tak bohatý jako Darcy), milý, laskavý, dobrosrdečný, příjemný, zábavný člověk. Je opakem pana Darcyho, má 2 sestry. Je přátelský, společenský, ke všem se chová vlídně. Při prvním setkání s Jane se do ní zamiluje, nechá se snadno ovlivnit názory svého přítele (např. že ho Jane nemiluje), více než na svůj úsudek spoléhá na úsudky svých přátel.

Jane Bennetová - nejstarší dcera, nejkrásnější, laskavá, moudrá, naivní, snaží se ve všech lidech a věcech vidět jen to dobré, nevěří, že jsou tak špatní, s Elizabeth mají pěkný vztah. Velice citlivá, nedává však své city příliš najevo, je poddajná, připravená si o druhých myslet jen to nejlepší.

Mary - prostřední dcera, stále zamyšlená, zakládá si na vzdělání, věčně bloumá po domě s knihou nebo sedí u klavíru.

Lydia a Kitty - nejmladší dcery, honí se jen za důstojníky, naivní, přelétavé, touží být krásné, chovají se hloupě stejně jako jejich matka, jsou povrchní.

5. Vliv díla:

Filmy:

1995: Pride and Prejudice, televizní seriál, hráli Colin Firth a Jennifer Ehle, adaptoval Andrew Davies. Tato verze je považována za jednu z nejlepších.

2005: Pýcha a předsudek (Pride & Prejudice) hrají Keira Knightley a Matthew MacFadyen. Další úspěšná a tradičně pojatá adaptace.

Brontëová, Charlotte – Jana Eyrová

1. Kontext doby:

REALISMUS – převážně 2. polovina 19. století. Rozvíjí se přírodní a technické vědy, které ovlivnily rozvoj celé společnosti i literatury. Spisovatelé chtěli po vzoru přírodních věd také postupovat analyticky - pronikat do nitra člověka, zkoumat příčiny lidského jednání. Protože spisovatelé často zobrazované jevy kritizují, říká se mu "kritický realismus".

Znaky: přesné a všestranné studium společenského života ve všech jeho problémech, zabývá se všemi společenskými vrstvami ve všech situacích, zobrazení běžného průměrného člověka nebo skupiny lidí - typický člověk, který se vyvíjí. Objektivní přístup k tématu, autor nevyslovuje přímo své vlastní názory. Zobrazuje i negativní jevy, autorův názor je viditelný z celkového zpracování. Převažuje zájem o současnost. Pokud se zpracovává historické téma, řeší věčně platné otázky. Odhalování společenských křivd, zla a volání po nápravě, typický literární útvar je román a drama.

Zástupci:

FRANCIE: Honoré de Balzac (*Otec Goriot, Ztracené iluze*), Gustav Flaubert (*Paní Bovaryová*)

ANGLIE: Charles Dickens (*Oliver Twist, David Copperfield*)

RUSKO: N. V. Gogol (*Revizor*), Lev N. Tolstoj (*Anna Karenina, Vojna a mír*), Fjodor M. Dostojevskij (*Zločin a trest, Bratři Karamazovi*)

ČR: Karel H. Borovský (*Křest svatého Vladimíra*), Božena Němcová (*Babička, V zámku a podzámčí*)

2. Kontext tvorby:

(1816 – 1855) byla anglická spisovatelka, spolu se sestrami Emily a Anne a bratrem, básníkem Branwellem Brontëm.

Dílo:

Shirley

Villette

Profesor

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: román s realistickými prvky

Kompozice:

37 kapitol, chronologický způsob vypravování

Forma vypravování: ich-forma

Jazyk díla: spisovný jazyk, dialogy, výrazy z francouzštiny, popisy prostředí a krajiny

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: Lowood, Thornfield

Čas díla: 30. léta 19. st.

Děj: O osiřelou Janu Eyrovou se nedobrovolně musela starat její tetička, která ji nakonec poslala do školy, aby se naučila řádnému chování a netrpěla výkyvy nálad a zuřivosti, vůči Janě to bylo nespravedlivé, prostě se nedokázala tetě ničím zavděčit. Strávila tam několik let jako žačka a později i jako učitelka. Když ji ustálené opakování činnosti přestalo bavit, rozhodla se porozhlédnout se po zaměstnání někde jinde.

Jako vychovatelku malé Adélky ji přijala paní Fairfaxová, hospodyně v sídle v panství Thornfield, který patřil panu Rochestroví, který se tu ale pokud možno moc nezdržoval. Když se s ním Jana seznamuje, zpočátku se jí zdá nepřijemný, ale nic si z toho nedělá. Později, když si jí k sobě sám volá, jí ukazuje i svou lepší část. I přesto, že jsou si věkově tak vzdáleni, neuvěřitelně se doplňují a tak ji nakonec pan Rochester požádá o ruku.

V den svatby ale Jana zjistí, že je pan Rochester již ženatý, a jeho žena je stále naživu - šílená, vězněná nahoře v sídle Thornfield. Jana Edwarda miluje, ale za nic na světě nechce zůstat s někým, kdo by ji měl pouze jako milenkou.

Když Jana uteče, bez peněz, bez čehokoli, pan Rochester se začne chovat bláznivě, ale to Jana nevidí. Je ráda když přežije několik dní bez jídla, v jedné z vesnic, kde se jí nakonec ujme kněz Jan Křtitel a jeho sestry. Jak se později ukáže Jan je její bratranec. Je odhodlán dát se na dráhu kněze a chce po Janě, aby s ním odjela do Indie plnit povinnosti jako jeho žena, kterou ale nebude nikdy milovat. Jana odmítne.

Jednou v noci slyší Edwardův hlas, není si jistá, ale rozhodne se, že ho musí vidět. Nachází ohořelý Thornfield a dozvídá se, že při požáru zemřela Edwardova šílená žena Berta, a sám pan Rochester, když ji zachraňoval přišel o končetiny a je slepý. Jana na to nic nedbá a vydá se ho hledat, když ho nakonec najde, vrátí se k němu, a přece jen si ho vezme...

Mrzáka, slepého, ale stejně tak si vezme muže, kterého z celého srdce miluje, stejně tak, jako on miluje ji.

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Charakteristika hlavních postav:

Jana Eyrová - Nehezká, hubená, srdečná, obětavá dívka, ochotná pomoci druhým, snaživá, skromná ale cílevědomá, je schopná bouřit se proti křivdě a nespravedlnosti, tvrdohlavá, trpělivá, upravená, laskavá, nestálá co se týče činnosti - po čase toužící po vzrušení, rozumná a zodpovědná, má porozumění pro ostatní, snaží se vcítit do jejich duše, nadaná malířka, velmi vzdělaná, mladá.

Edward Rochester - Člověk, pro kterého byl život krutým učitelem, obětavý, rozkazovačný, přemýšlivý, náladový, krutý ale zároveň něžný, přísný ale spravedlivý, nešťastný, rozmrzelý, vzdělaný, v mládí nerozvážný, roztržitý, světaznalý, zámožný, inteligentní, dokáže ocenit hodnoty jiného rázu než jsou peníze, oddaný, smířený s božím trestem, nehezký a o mnoho let starší než Jana, jízlivý, pánovitý.

Berta - šílená žena Edwarda Rochesterera, která má šílenství ve své genové linii.

Jan Křtitel - Janin po letech nalezený bratranec, jež je odhodlaný jít Boží cestou. Chce aby ho Jana doprovázela jako jeho žena, zatvrzelý, vzdělaný, miluje své sestry, přísný, neústupný, rozhodnutý, přesvědčivý, krásný, tvrdý na sebe i své okolí, cílevědomý, odhodlaný.

5. Vliv díla:

Řada filmových adaptací (včetně české čtyřdílné inscenace).

Charles Dickens – Oliver Twist

1. Kontext doby:

REALISMUS – převážně 2. polovina 19. století. Rozvíjí se přírodní a technické vědy, které ovlivnily rozvoj celé společnosti i literatury. Spisovatelé chtěli po vzoru přírodních věd také postupovat analyticky - pronikat do nitra člověka, zkoumat příčiny lidského jednání. Protože spisovatelé často zobrazované jevy kritizují, říká se mu "kritický realismus".

Znaky: přesné a všestranné studium společenského života ve všech jeho problémech, zabývá se všemi společenskými vrstvami ve všech situacích, zobrazení běžného průměrného člověka nebo skupiny lidí - typický člověk, který se vyvíjí. Objektivní přístup k tématu, autor nevyslovuje přímo své vlastní názory. Zobrazuje i negativní jevy, autorův názor je viditelný z celkového zpracování. Převažuje zájem o současnost. Pokud se zpracovává historické téma, řeší věčně platné otázky. Odhalování společenských křivd, zla a volání po nápravě, typický literární útvar je román a drama.

Zástupci:

FRANCIE: Honoré de Balzac (*Otec Goriot, Ztracené iluze*), Gustav Flaubert (*Paní Bovaryová*)

ANGLIE: Charles Dickens (*Oliver Twist, David Copperfield*)

RUSKO: N. V. Gogol (*Revizor*), Lev N. Tolstoj (*Anna Karenina, Vojna a mír*), Fjodor M. Dostojevskij (*Zločin a trest, Bratři Karamazovi*)

ČR: Karel H. Borovský (*Křest svatého Vladimíra*), Božena Němcová (*Babička, V zámku a podzámčí*)

2. Kontext tvorby:

(1812 – 1870)

Anglický spisovatel. Je nejvýznamnějším a nejpoblárnějším představitelem viktoriánského románu a jeden z největších realistických autorů první poloviny 19. století. V mnohých svých knihách uplatnil zkušenosti ze svého dětství a jeho celoživotním tématem se tak stal tragický osud chudých dětí. Jeho romány mají promyšlenou stavbu a Dickens se v nich nevyhýbal ani policejním a kriminálním námětům. Byl mistrem dějových zápletek, výstižných osobních charakteristik a usiloval i o citovou působivost.

Dílo:

„Nadějné vyhlídky“

„David Copperfield“

„Kronika Pickwickova klubu“

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: realistický román

Kompozice: 53 kapitol

Forma vypravování: er-forma

Způsob vypravování: chronologický

Jazyk díla:

V díle se objevují slangové výrazy, zlodějský argot. Hlavní hrdina Oliver mluví výhradně spisovně. Autor využívá lidový jazyk a objevují se zde také výrazy ze staršího, převážně zlodějského a židovského argotu (např. blikna = zlodějská svítilna, frak = doživotní trest, píď'ata = hodinky).

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: malé město a Londýn

Čas díla: 19. st.

Děj:

Oliverova matka po porodu ve špitále zemřela, a tak Oliver vyrostl nikým milován a s věčně prázdným žaludkem v chudobinci. Měl se vyučit u pohřebníka Sowerberryho, ale utekl do Londýna. Cestou potkal Ferinu Lišáka, díky kterému se dostal do zločinecké bandy žida Fagina.

Po první loupeži, díky které si uvědomil, s kým měl tu čest, se ho ujal pan Brownlow. Po krátké době ho unese zlodějka Nancy se Sikesem a Olivera čekal nezdár při krádeži, ke které byl donucen. On byl postřelen a spolupachateli zanechán v příkopě, odkud se z posledních sil odplazil zpět k domu, kde se ho ujali Maylieovi. Příběh končí šťastně. Oliver zjistí svou totožnost i minulost svých rodičů, získá dědictví a zlodějská banda je potrestána.

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Oliver Twist: Sirotek – matka mu zemřela hned po jeho příchodu na svět. Jméno mu je určeno obcí. Vyrůstá v chudobinci. Trpělivě snáší nelidské zacházení a poznámky, že je všem akorát na obtíž a že by bylo lepší, kdyby raději zemřel. Přesto všechno v něm nepropuká nenávist k lidem, naopak se snaží každému vyhovět a být nekonfliktní. Je dosti naivní, až příliš moc důvěřuje lidem. Nedokáže rozpoznat, zda mu někdo nechce ublížit.

Pan Bumble: Obecní sluha, nelidským způsobem vede obecní chudobinec, je mu všeho, co zde musí investovat, nejraději by všechny chovance nechal zemřít. Je typický pokrytecký obecní úředník plný přetvárek sarkastického humoru.

Fagin: Prohnaný starý Žid. Šéf zlodějské bandy, organizuje krádeže a vloupání, přechovává kradené věci. Za patřičné služby poskytuje útočiště ostatním zlodějíčkům. K Oliverovi se zpočátku chová hezky, ale neváhá ho využít ve svůj prospěch.

Nancy: Zlodějka ve službách Fagina. V jádru je dobrosrdečná, ale na druhé straně se nedokáže vymanit z vlivu svého přítele Sikes a tím pádem z celé zlodějské bandy. I když se podílela na únosu Olivera od pana Brownlowa, později mu velmi pomůže.

Sikes, Monks: Zloději. Sikes je velice krutý, v afektu zabil Nancy.

Pan Brownlow: Dobrotivý starý pán, který se jako první ujímá Olivera a zachraňuje ho před smrtí. Bere ho do svého domu, kde se o něj nezištně stará. Nenechává se ovlivňovat názory ostatních. Do Olivera vkládá hodně nadějí a plně mu důvěřuje.

5. Vliv díla:

Příběh byl zpracován v několika filmech a vznikl na námět díla i muzikál.

Alexandr Dumas starší – Tři mušketýři

1. Kontext doby:

Přelom 18. a 19. století je i ve Francii dobou vrcholného romantismu, směru založenému na zdůrazňování citu a vášně (oproti osvícenskému rozumu), s hrdinou, který je ve společnosti výjimečný, často se proti ní bouří, touží po svobodě.

Představitelé:

Anglie – George Gordon, lord Byron, Walter Scott

Francie – Victor Hugo

Rusko – A. S. Puškin

Čechy – K. H. Mácha

2. Kontext tvorby:

(1802 – 1870), francouzský prozaik a dramatik v období romantismu. Proslavil se především historickými a dobrodružnými romány. Mnoho jeho děl bylo několikrát zfilmováno.

Dílo:

Historické romány:

„Tři mušketýři“

„Královna Margot“

„Hrabě Monte Christo“

„Paní z Monsoreau“

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: historický román

Kompozice: trilogie = třídílný román (Tři mušketýři, Tři mušketýři po dvaceti letech, Tři mušketýři ještě po deseti letech aneb Vikomt de Bragelonne)

Forma vypravování: er-forma

Způsob vypravování: chronologický

Jazyk díla: spisovný, archaismy a historismy

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: Francie (Anglie)

Čas díla: doba vlády Ludvíka XIII.

Děj:

Děj románu se odehrává v letech 1625 až 1628 a jeho historickým rámcem je obléhání La Rochelle, bašty francouzských protestantů podporované Angličany. Příběh začíná příjezdem mladého d'Artagnana do Paříže, kde se uchází o členství ve sboru královských mušketýrů, kterým velí pan de Tréville – přítel d'Artagnanova otce. Na cestě je mu však neznámým mužem ukraden otcův doporučující dopis, takže je mu cesta mezi mušketéry prozatím uzavřena. Svou mladickou ztřeštěností si proti sobě popudí hned tři z nejlepších mušketýrů, Athose, Porthose a Aramise. Když je však na místě jejich souboje přepadne garda kardinála Richelieua, postaví se neohroženě na jejich stranu a získá tak přátele na život a na smrt (jejich přátelství charakterizuje slavná věta „Jeden za všechny, všichni za jednoho“).

Hlavní zápletkou prvního dílu románu jsou pak intriky kardinála Richelieua, který chce zničit královnu Annu Rakouskou. V tom mu vydatně pomáhá jeho pravá ruka hrabě Rochefort (muž, který d'Artagnanovi vzal doporučující dopis) a krásná a tajemná milady de Winter. Královna tajně miluje vévodu Buckinghamu a na důkaz své lásky mu daruje dvanáct diamantových přívěsků, šperk, který dostala jako dar od krále. Kardinál, který tuto informaci získá od svých špehů, požádá krále, aby uspořádal ples, na který si má královna zmíněné přívěsky vzít. Královnina komorná, Constance Bonacieuxová, požádá d'Artagnana, který ji miluje, aby královně pomohl. Ten okamžitě odjíždí se svými přáteli Athosem, Porthosem a Aramisem do Anglie, kam přes mnohá nebezpečí nakonec jen sám dorazí (jeho přátelé po cestě postupně odpadají, jak je výprava napadána kardinálovými

přísluhovači). V Anglii se mezitím milady de Winter, vyslaná kardinálem, zmocní dvou přívěsků. Vévoda z Buckinghamu však nechá vyrobit nové a d'Artagnan celý šperk královně včas přiveze. Převážná část druhého dílu se odehrává při obléhání pevnosti La Rochelle. Vévoda Buckingham sbírá v Anglii vojsko, aby mohl obleženým přispěchat na pomoc. Kardinál Richelieu vysílá do Anglie milady, aby všemi prostředky odjezdu vojska zabránila. Na cestu jí kardinál dává dopis, ve kterém je napsáno, že vše co nositel tohoto listu učiní, koná na kardinálův příkaz a pro blaho státu. Listiny se zmocní Athos, který v milady poznává svou bývalou ženu ocejchovanou jako trestankyně lilií. Milady přesto odjede do Anglie a přemluví náboženského fanatika Feltona, aby zavraždil vévodu Buckinghamu (tato vražda je historickou skutečností). Pevnost La Rochelle se pomocí Angličanů nedočká a je dobyta.

Milady jde ve své nenávisti k d'Artagnanovi tak daleko, že se jej pokusí otrávit a nakonec zavraždí Constanci Bonacieuxovou. D'Artagnan a jeho přátelé ji však dopadnou. Athos v ní pozná svou bývalou ženu, a protože má jako hrabě hrdelní právo, odsoudí ji k smrti a nechá ji popravit mečem. Když chce Richelieu přátele potrestat za tuto "vraždu", prokáže se mu d'Artagnan listem odebraným milady, potvrzujícím, že kardinál schvaluje všechny činy nositele dopisu. Kardinál Richelieu se projeví jako velký muž, který dovede ocenit statečnost i u svých nepřátel a povyšuje d'Artagnana na poručíka mušketýrů. Athos, Porthos i Aramis odcházejí ze služeb pana de Tréville na své statky.

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

D'Artagnan – Mladý gaskoňský hrabě. Je odvážný, statečný, bystrý, inteligentní a ctnostný, díky čemuž se stane mušketýrem. Miluje Constance Bonacieuxovou.

Athos – Nejstarší ze tří mušketýrů. Je moudrý a statečný, spíše melancholik. Bývalý manžel milady de Winter. Rád a často pije. Je d'Artagnanovi nejbližším přítelem.

Porthos – Silný a statečný, intelektem za ostatními zaostává. Je impulsivní. Života si užívá se všemi jeho slastmi.

Aramis – Klidný, tichý a hloubavý. Je velice zbožný. Podle svých slov je mušketýrem jen dočasně.

Planchet – D'Artagnanův sluha, který s ním zažívá všechna dobrodružství.

Kardinál Richelieu – Intrikán. Ve své době nejmocnější Francouz. Nenávidí královnu.

Ludvík XIII. - Francouzský král. Slabý a nevýrazný panovník, loutka svého kardinála.

Anna Rakouská – Jeho manželka. Miluje ovšem anglického šlechtice vévodu z Buckinghamu.

Constance Bonacieuxová – Komorná královny. D'Artagnanova láska.

milady de Winter – Bývalá manželka Athose. Krásná a tajemná, ale i zlá a podlá žena, intrikánka, je schopna všeho pro svůj prospěch.

5. Vliv díla:

Námět díla byl využit v řadě filmů, vznikl i český muzikál.

Victor Hugo – Bídníci

1. Kontext doby:

Přelom 18. a 19. století je i ve Francii dobou vrcholného romantismu, směru založenému na zdůrazňování citu a vášně (oproti osvícenskému rozumu), s hrdinou, který je ve společnosti výjimečný, často se proti ní bouří, touží po svobodě.

Představitelé:

Anglie – George Gordon, lord Byron, Walter Scott

Francie – Victor Hugo

Rusko – A. S. Puškin

Čechy – K. H. Mácha

2. Kontext tvorby:

(1802 – 1885), francouzský básník, prozaik, dramatik. Snažil se prosadit zlepšení postavení lidových vrstev a to hlavně jejich vzdělání a osvětu. Stále více autoritativní režim ho svazuje, proto v roce 1851 uprchne ze země. Usadí se na anglickém ostrově Guernesey. V této době se postaví proti Napoleonovi, kterého pro jeho malý vzrůst nazval Napoleonem Malým a bojuje proti jakémukoli útlaku. Po císařově pádu v roce 1870 se Hugo vrací do vlasti.

Dílo:

Próza:

Chrám Matky Boží v Paříži

Bídníci

Drama:

Cromwell

Ruy Blas

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: román s prvky realismu

Kompozice: 5 částí dále dělených do kapitol

Forma vypravování: er-forma

Způsob vypravování: chronologický

Jazyk díla: spisovný jazyk, postavy odlišeny jazykem (slang, nářečí, historismy)

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: Francie – galeje, malé městečko, Paříž

Čas díla: 1. ½ 19. st.

Děj:

Jean Valjean [Žán Valžán] se dostal na galeje za to, že ukradl kousek chleba pro svou hladovějící rodinu. Díky neúspěšným pokusům o útěk z galejí, je propuštěn až po dvaceti letech. Po propuštění bloudí krajem, kde se setkává s velikou neochotou lidí pomoci mu, díky tomu že je galejním trestancem. Jediný, kdo je ochoten mu pomoci, je biskup. Valjean je ale zoufalý z nedostatku peněz, a tak biskupa okrade. Druhý den když policie Valjeana chytne a přivede zpět k biskupovi, stane se pro Valjeana něco neuvěřitelného a pro jeho život zlomový okamžik, když ho biskup, aniž by ho obvinil, propustí. O deset let později je z bývalého galejníka vážený starosta malého městečka. Bohužel v městečku nastoupí nový inspektor Javert, který zná Valjeana z galejí. Starostovi se daří skrýt svou pravou totožnost, protože zná reakci lidí na galejníky, ale podezřavý policista vymyslí rafinovaný plán, jak z něho vynutit doznání. Mezitím se Valjean ujímá nemocné ženy Fantiny a na smrtelné posteli jí slibuje, že se postará o její dcerku Cosettku, kterou byla nucena ponechat u pěstounů, kteří s ní, aniž by to Fantina tušila, zacházeli jako s otrokem. Javert by málem Valjeana zatkl, kdyby Valjean neutekl. Na

útěku nalézá Cosettku a úkryt nacházejí v klášteře. Po několika letech z kláštera odcházejí a snaží se žít vlastním životem. Valjean vede s Javertem celoživotní boj o svou svobodu. Když už si Valjean myslí, že mu i Cosettce nic nehrozí, objeví se Javert a oba jsou nuceni se neustále stěhovat a pod tajnými jmény schovávat. V tu dobu se už ne malá Cosettka zamiluje do Maria Pontmercyho. Tajně se spolu scházejí až do revoluce, které se Marius zúčastní. Při revoluci Valjean zachraňuje život Javertovi a také Mariovi. Jean odnáší zraněného Maria do bezpečí, kde se úspěšně zotavuje ze smrtelného zranění. Při revoluci, kdy je Javert zajat revolucionáři, má Valjean možnost Javerta zastřelit, ale propustí ho. Javert si uvědomuje Valjeanův čin a konečně když už má možnost Valjeana zatknout, také ho propustí. Javert vidí Valjeanovu šlechetnost a dobré srdce a z pocty viny a profesionálního zklamání spáchá sebevraždu. Po Javertově smrti se koná svatba Cosettky a Marie. Valjean umírá na stáří.

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Jean Valjean – bývalý galejník, který se polepšil; statný muž s velkou (až nadlidskou) silou, od svého útěku pomáhá slabším

komisař Javert – nekompromisní policista, jeho životním cílem je „dostat“ Valjeana

Fantina – opuštěná matka, která byla nucena dát svou dceru do náhradní rodiny, prostitutka s dobrým srdcem, zoufalá žena

další postavy:

Cosetta – nemanželská dcera Fantiny, vyrostla u manželů Thénardiérových, kteří ji trápili, později se jí ujal Jean Valjean, s nímž měla láskyplný život, je velmi hezká a hodná, zamilovala se do studenta Maria a vzala si ho

Marius Pontmercy – student, který nezažil svého otce, ale velmi touží být jako on, odvážný, zamilovaný do Cosetty

manželé Thénardierovi – hamižní, lháři, podvodníci; mají dvě dcery (Eponinu a Azelmu)

5. Vliv díla:

Od r. 1909 – vznikla celá řada filmových verzí. Na konci 20. století vznikl i muzikál.

Guy de Maupassant – Kulička

1. Kontext doby:

REALISMUS – převážně 2. polovina 19. století. Rozvíjí se přírodní a technické vědy, které ovlivnily rozvoj celé společnosti i literatury. Spisovatelé chtěli po vzoru přírodních věd také postupovat analyticky - pronikat do nitra člověka, zkoumat příčiny lidského jednání. Protože spisovatelé často zobrazované jevy kritizují, říká se mu "kritický realismus".

Znaky: přesné a všestranné studium společenského života ve všech jeho problémech, zabývá se všemi společenskými vrstvami ve všech situacích, zobrazení běžného průměrného člověka nebo skupiny lidí - typický člověk, který se vyvíjí. Objektivní přístup k tématu, autor nevyslovuje přímo své vlastní názory. Zobrazuje i negativní jevy, autorův názor je viditelný z celkového zpracování. Převažuje zájem o současnost. Pokud se zpracovává historické téma, řeší věčně platné otázky. Odhalování společenských křivd, zla a volání po nápravě, typický literární útvar je román a drama.

Zástupci:

FRANCIE: Honoré de Balzac (*Otec Goriot, Ztracené iluze*), Gustav Flaubert (*Paní Bovaryová*)

ANGLIE: Charles Dickens (*Oliver Twist, David Copperfield*)

RUSKO: N. V. Gogol (*Revizor*), Lev N. Tolstoj (*Anna Karenina, Vojna a mír*), Fjodor M. Dostojevskij (*Zločin a trest, Bratři Karamazovi*)

ČR: Karel H. Borovský (*Křest svatého Vladimíra*), Božena Němcová (*Babička, V zámku a podzámčí*)

2. Kontext tvorby:

(1850 – 1893), francouzský spisovatel, představitel realismu.

Maupassant za svůj krátký život dokázal napsat okolo dvou set povídek a krátkých příběhů, tři cestopisy a několik románů.

Dílo:

Povídky:

Kulička

Dům u Tellierů

Slečna Fifi

Romány:

Miláček

Příběh jednoho života

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: povídka

Kompozice: povídka nečleněná do kapitol, jedna dějová linie

Forma vyprávění: er-forma

Způsob vyprávění: chronologický

Jazyk díla: spisovný jazyk, časté dialogy, přímá řeč, častá přirovnání

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: Normandie

Čas díla: doba prusko-francouzské války

Děj:

Z Rouenu - z nadvlády Prusáků - se rozhodne 10 osob odejít do Havru (z různých důvodů). A jak se v dostavníku potkávají tři páry z vyšší společnosti, dvě jeptišky, demokrat a prostitutka. Ta, kvůli vzhledu nazývána Kulička, během delší cesty než se očekávalo, ostatním nabídne své zásoby. Na noc společnost přespí v hostinci v Tôtes, jenž je pod správou pruského důstojníka. Ten je odmítne pustit na další cestu, dokud se s ním Kulička nevyspí. Ta, protože je velká vlastenka, ho odmítne, a dostavník tak zůstává v Tôtes. Ostatní s ní nejprve souhlasí, ale

nakonec - vždyť tu přece nezůstanou třet - se jí rozhodnou přesvědčit o opaku. Díky dobrému hereckému výkonu a pomoci od jeptišek (musí ošetřovat v Havru nemocné) Kulička nakonec udělá, co jí bylo nařízeno. Prušák je tedy pustí, ale Kulička se od ostatních v dostavníku nedočká vděčnosti, jenom opovržení - je to tentokrát ona, kdo hladoví...

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Alžběta Roussetová (Kulička) - prostitutka, pravá vlastenka, bonapartistka; baculatá, svěží, hodná

pan Loiseau - majitel velkoobchodu s vínem, podvodník; bohatství získal prodejem laciného vína; šprýmař, čilý, malý, tlustší, prošedivělé vlasy

paní Loiseauová - vysoká, statná, rázná, rozhodná; vnášela řád a počtářského ducha do jejich obchodu

pan Carré-Lamadon - vážený člověk z vyšší vrstvy společnosti; pevné postavení v bavlnářském průmyslu, majitel tří prádelen; důstojník Čestné legie, člen krajské rady

paní Carré-Lamadonová - mladší než manžel; drobná, roztomiloučká, hezká

hrabě Hubert de Bréville - šlechtic, člen krajské rady, vedoucí představitel strany orleanistů (politická frakce ve Francii), bohatý

hraběnka de Bréville - výtečné vystupování, společenská, bohatá

dvě jeptišky - jedna stará s tvářemi pobodanými od neštovic, druhá křehká

"demokrat" Cornudet - alkoholik, důvěřivý, dobrosrdečný, ochotný pomoci, neškodný

pan Follenvie - majitel hostince v Tôtes

důstojník (Prušák) - pruský důstojník, nadutý, povýšený

Jan Neruda – Povídky malostranské

1. Kontext doby:

Mladá literární generace seskupená kolem Vítězslava Háška a Jana Nerudy – 1858 – almanach *Máj* – veřejné přihlášení se k odkazu K. H. Máchy:

- Rozpor mezi velkými ideály a nemožností je uskutečnit
- Konflikt ideálů lidské a národní svobody se společenskými předsudky
- Smysl tvorby v otevřenosti k současným problémům a působení na morálku společnosti kritikou nedostatků
- Národní problematika v pozadí za otázkami lidskými

Představitelé:

Jan Neruda, Vítězslav Hálek, Adolf Heyduk, Rudolf Meyer, Václav Šolc, Karolina Světlá, Jakub Arbes

2. Kontext tvorby:

Jan Neruda (1834 – 1891) český básník, prozaik, novinář, dramatik, literární a divadelní kritik a v neposlední řadě vůdčí osobnost generace májovců, zakladatel českého fejetonu.

Rodiště – Praha

Studia – filozofie a práva

Profese – pomocný učitel, žurnalista

Dílo:

Poezie

Hřbitovní kvítí – prvotina – vyjádření zklamání ze současného života, protest proti nespravedlivému majetkovému rozvrstvení společnosti

Písňe kosmické – východiskem byly výsledky moderní vědy a dění ve vesmíru; přírodní lyrika se prolíná s vážnými tématy pomíjivosti lidského času; optimismus vyvolaný velkým vědeckým pokrokem

Balady a romance – 18 většinou epických básní; 3 tematické oblasti:

obecně lidské vztahy – **Balada dětská, Romance helgolandská, Balada horská**

český národní charakter – **Romance o Karlu IV., Romance o jaře 1848**

biblické a legendární náměty – **Balada pašijová**

Označení básní jako balad a romance ve vztahu k podstatě pojmu dodržuje pouze částečně

Próza

Arabesky – zachycuje zajímavé typy lidí z okraje pražské společnosti

Povídky malostranské

Žurnalistika

Psal fejetony .

Fejeton (z franc. feuilleton respektive feuille [føɛj] = lístek), či též poznámka pod čarou, v češtině také tzv. podčárník, je specifický publicistický žánr, obvykle používaný v tisku jako protějšek k hlavním článkům. Vtipně zpracovává zdánlivě nevýznamné, ale zajímavé téma a ukazuje všední věci v novém světle, přičemž je autor hodně subjektivní a vychází z vlastních zážitků.

Pojem fejeton je žánrovým označením pro nový literárně publicistický útvar, který vznikl a rozvinul se na místě novinových fejetonů jako méně rozsáhlý článek, či spíše krátký komentář typický silným subjektivním nádechem a lehkou stylistickou formou, zaměřený na aktuální společenské nebo kulturní téma, často o několika volně spojených tématech. Napsán je lehkým zábavným slohem, mnohdy satiricky komentující či ironizující trefně vybrané dobové události. Častá je nadsázka, humorné postřehy nebo hyperbola.

Žerty hravé a dravé

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: povídky

Kompozice: soubor 13 povídek z prostředí Malé Strany (Týden v tichém domě, Pan Ryšánek a pan Schlegl, Přivedla žebráka na mizinu, O měkkém srdci paní Rusky, Večerní šplechty, Doktor Kazisvět, Hastrman, Jak si pan Vorel nakouřil pěnovku, U Tří lilií, Svatováclavská mše, Jak to přišlo, že dne 20. srpna roku 1849, o půl jedné s poledne, Rakousko nebylo rozbořeno, Psáno o letošních Dušičkách, Figurky)

Forma vypravování: ich-forma i er-forma

Způsob vypravování: chronologický

Jazyk díla: spisovná čeština s častými archaismy, přímá řeč, inverzní slovosled.

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: Malá Strana v Praze

Čas díla: 1. ½ 19. st.

Děj:

Týden v tichém domě

Rozděleno do 25 kapitol. Odehrává se v rámci jednoho týdne. Vyskytuje se v něm velký počet hlavních i vedlejších postav. Ústřední roli zde hraje rodina Bavorových - syn Václav má zobrazovat mladého Nerudu, jeho matka si musí přivydělávat praním u domácích, ale i tak nemá syn na studia. Pracuje proto prozatím v úřadě u pana domácího. K dalším nájemníkům patří slečna Žanýnka (umře na začátku povídky) a slečna Josefinka, o kterou má zájem pan Loukota, avšak jeho láska k ní není opětována. Václav má být později propuštěn z úřadu a vzájemné vztahy jednotlivých postav se postupně zamotávají. Určité rozuzlení přichází na konci, když paní Bavorová vyhraje loterii, čímž její rodina stoupne v očích ostatních lidí z ulice a Václav může dostudovat. Povídka nemá jedno hlavní téma, autor prostě popisuje všední život na Malé Straně.

Pan Ryšánek a pan Šlégl

Kratší povídka, zápletka se odvíjí od dlouholetého nepřátelství pánů Ryšánka a Šlégl. Oba kdysi měli zájem o stejnou ženu, s níž se nakonec oženil pan Šlégl. Bývalí sokové spolu nyní nepromluví ani slovo, ačkoli každý večer navštěvují stejný hostinec. Když jednou Ryšánek onemocní, uvědomí si pan Šlégl, že si na něj po těch letech již vlastně zvykl. Poté, co se Ryšánek uzdraví, mu Šlégl nabídne tabák a začnou spolu opět hovořit.

Povídka naráží na malichernost některých lidských rozepří a na neochotu tyto antipatie překonávat. Vypravěč (autor) zde vystupuje pouze jako nejmenovaný host, jedná se proto o ich-formu, ačkoli to není v některých částech povídky zcela zjevné. Kompozičně je rozdělena na dvě části - první část rozebírá zápletku, druhá postupně směřuje k rozuzlení.

Přivedla žebráka na mizinu

Pan Vojtíšek, slušný a proto oblíbený malostranský žebrák, se potká před chrámem sv. Mikuláše s žebráčkou, jež se chce přizívit na jeho popularitě. Vojtíšek ji odmítne a ona o něm ze zlosti začne rozšiřovat klepy, že má na Starém Městě nemovitosti a na chudáka si jen hraje. Drby se brzy rozšíří, Vojtíšek přestane dostávat almužny a přesune se do jiné čtvrti. V zimě ho najdou umrzlého na Újezdě, vyhublého a v chatrném oblečení.

Autor se v této povídce připomíná, jakou sílu mohou mít pomluvy, obzvláště pokud je šíří pomstychtivá osoba.

O měkkém srdci paní Rusky

Podobně jako předešlá povídka se i tato zaměřuje na pomluvy. Hlavní postavou je zde vdova po hostinském paní Ruska, jejíž jedinou zábavou je chodit na pohřby a pomlouvat nebožtíky. Jednou dojde pozůstalým trpělivost a zavolají na ni policii. Od té doby je paní Ruska terčem posměchu. Nepříjemnou situaci vyřeší přestěhováním k Újezdské bráně, kudy prochází smuteční průvody a kde může dále šířit klepy.

Večerní šplechty

Zde Neruda (v povídce pod pseudonymem Hovorka) vzpomíná na svá vysokoškolská studia a schůzky se spolužáky z ročníku, které pořádali na střeše domu U Dvou slunců. Na rozdíl od ostatních povídek tu najdeme velké zastoupení přímé řeči, hovorový jazyk, studentský slang.

Rozhovor mladíků končí, když zjistí, že je celou dobu tajně poslouchala děvčata, za nimiž se ihned vydají.

Doktor Kazisvět

V této povídce hraje hlavní roli maloměšťácký strach z cizinců a jakékoli odlišnosti. Hlavní postava, doktor Heribert, je podivín, jenž odmítá léčit a vůbec stýkat se s lidmi. Ostatní ho nezdraví a nemají ho v úctě. Když však během pohřbu rady Scheplera došlo k nehodě a nebožtík vyklouzl z rakve, zjistil kolemjdoucí Heribert, že je starý pán ještě živý. Pan Kejřík, který měl ze smrti rady prospěch, ho okamžitě nazval Kazisvěttem. Tato přezdívka doktorovi zůstala, ačkoli nyní ho již lidé zdravili a vůbec u nich stoupl v ceně. On se však nijak nezměnil a nemocné stále odmítal.

Hastrman

Jediná vskutku pozitivně laděná povídka. Hlavním hrdinou je zde pan Rybář, přezdívaný hastrman kvůli svému zelenému kabátku. Doma si uchovává sbírku kamenů, o které se jeho známí domnívají, že má vysokou cenu. Když se pan Rybář dozví, že se nejedná o drahokamy, zesmutní a rozhodne se sbírky zbavit. Všimne si ho však jeho synovec a ujistí ho, že ho rodina bude mít ráda stále, i když není bohatý ("Strýčku," pravil pan Šajvl hlasem pevným, ale přitom měkkým a uchopil starcovu ruku, "copak nejsme vámi bohatí?").

Jak si pan Vorel nakouřil pěnovku

Krátká povídka s námětem podobným Doktoru Kazisvětovi, ale s tragickým koncem.

Krupař pan Vorel se přistěhoval do Ostruhové ulice a zřídil si v ní malý obchod. Místní jsou však zvyklí na zaběhnutý řád a odmítají k němu chodit nakupovat. Po návštěvě slečny Poldýnky se rozšíří zvěst, že je jeho zboží cítit kouřem - od té doby k němu již nikdo nepřijde. Pan Vorel přestane splácet dluhy a nakonec se oběsí.

U tří lilií

Vzhledem k rozsahu dvou stránek se nejedná o povídku, ale spíše o črtu. Autor si na taneční zábavě vyhlédne jednu dívku, ale když se s ní chce blíže seznámit, přijde pro ni její sestra a dívka odchází. Zanedlouho se však vrací a překvapenému vypravěči oznámí, že důvodem její nepřítomnosti byla smrt její matky.

Romantická a depresivní atmosféra povídky je dotvářena silnou bouřkou, která nabývá v závěru příběhu svého vrcholu.

Svatováclavská mše

Další z povídek psaná v ich-formě.

Neruda vypráví svůj příběh z dětství, když se nechal přes noc zavřít v katedrále svatého Víta, neboť věřil, že zde v noci slouží mši duchové králů. Ze strachu a hladu však v chrámu usne a probudí se až na ranní mši, kde spatří svoji matku a tetu a jde za nimi.

Jak to přišlo, že dne 20. srpna roku 1849, o půl jedné s poledne, Rakousko nebylo rozbořeno

Spíše delší povídka, v níž autor opět v první osobě popisuje, jak chtěl jako čtrnáctiletý spolu s kamarády svrhnout Rakousko. Chlapci měli v úmyslu koupit si za našetřené peníze bambitku a střelný prach od hokynáře Pohoráka a začít revoluci z Prahy. Pohorák však nepřijde na smluvené místo, revoluce se tedy nekoná. Později se kluci dovědí, že se hokynář na trhu opil a policie ho odvedla. Když po něm chtějí zpět peníze, kterými mu předem zaplatili, Pohorák vše zapře.

Psáno o letošních Dušičkách

Neradostný příběh o slečně Máry, která každý rok nosila smuteční věnce na hroby dvou mužů. Jednalo se o její bývalé nápadníky, rozhazovačné mládence a dobré přátele, mezi nimiž si Máry nemohla vybrat. Když po nich chtěla, ať se nějak vyjádří, řekli oba, že nemohou zradit kamaráda a přebrat mu dívku. Ani jeden z nich o ni dále nejeví zájem. Dva roky nato jeden z nich, Jan Rechner, zemřel. Slečna Máry se poté domnívala, že se s ní ožení ten druhý, pan Cibulka, který ovšem zemřel o několik měsíců později. Od té doby chodí slečna Máry vždy o Dušičkách na oba předčasně zesnulé mládence vzpomínat.

Povídka má retrospektivní kompozici stejně jako Jak si pan Vorel nakouřil pěnovku (zde je více výrazná).

Figurky

Po Týdnu v tichém domě nejdelší povídka.

Hlavním protagonistou je koncipient Krumlovský, který si před advokátskými zkouškami hledá klidný podnájem na Malé Straně (autobiografické prvky). Postupně se začíná seznamovat s dalšími obyvateli svého nového domu a pomalu se zapojuje do společenského dění, třebaže zprvu velmi neochotně. Po čase zjišťuje, že ho hašteřiví a hluční sousedé akorát ruší od studia a dochází k závěru, že by se měl vrátit zpět na Staré Město. Ještě před odchodem se však dostane do souboje kvůli své bytné, k níž si dovolil neuctivou poznámku - souboj naštěstí vyhraje.

Jaroslav Vrchlický – Noc na Karlštejně

1. Kontext doby:

V 70. a 80. letech 19. století se v české literatuře objevila tzv. **škola kosmopolitní – lumírovci** (název podle časopisu Lumír (od 1873))

- Návaznost na májovce, bohatá překladatelská činnost
- Využití evropských vlivů ve vlastní tvorbě

Představitelé:

Jaroslav Vrchlický

Josef Václav Sládek

Julius Zeyer

2. Kontext tvorby:

Jaroslav Vrchlický (1853 – 1912), vl. jménem Emil Frída, český básník, dramatik a překladatel.

- Rodiště – Louny
- Studium – teologie – nedokončil, filozofie
- Profese – vychovatel – pobyt v Itálii – vliv na tvorbu, tajemník na české technice, profesor srovnávacích dějin literatury na Karlově univerzitě.
- Nominován na Nobelovu cenu za literaturu.

Dílo

Lyrika

- **Poutí k Eldorádu** – milostná a přírodní lyrika
- **Okna v bouři** – psáno v krizi (jednak v tuto dobu – 90. léta – probíhal spor s ruchovci, především však procházel hlubokou manželskou krizí), zklamání, hořkost, rezignace, samota, formalistní – zkouší různé formy, experimentuje, zapomíná na obsah; báseň Za trochu lásky
- **Strom života** (Co tkví v kořenech) – vlastenecká lyrika, oslava života

Epika

- **Zlomky epepeje** – cyklus epických nebo lyricko epických básní – jedno téma – myšlenkový vývoj lidstva, básnická sbírka s historickými náměty, optimistický náhled, lidstvo se vyvíjí k humanitě.

Drama

- Jeho divadelní hry byly psány pro Národní divadlo.
- Trilogie **Drahomíra, Bratři a Knížata**
- **Noc na Karlštejně** – komedie z českého prostředí, autor zde použil informaci, že císař Karel IV. stavěl Karlštejn jako hrad, kam nesměly ženy (tato informace mezi lidmi zdomácněla, ale není pravdivá).

3. Formální stránka:

Literární druh: drama

Literární žánr: komedie

Kompozice: 3 dějství

Jazyk díla: spisovný jazyk, v promluvách panovníka velmi květnatý, archaismy i historismy

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: hrad Karlštejn

Čas díla: doba vlády Karla IV. (14.st.)

Děj:

Král Petr přijel na hrad na návštěvu, jeho hlavní zálibou jsou ženy, a tak stále nějaké hledá. Bavorský vévoda Štěpán přijel na hrad z politických důvodů, ženy ho ze začátku nezajímají. Karel IV. má přijet večer, jeho manželka Alžběta, které se po manželovi stýská, se na hrad dostala tajně, setkala se s arcibiskupem Arnoštem, který se rozhodl, že jí pomůže a dal jí pážecí převlek. Alžběta se pak rozhodne, že bude držet stráž u císařových dveří. Petr a Štěpán dostanou podezření, že jedno z páže je žena. Alena, neteř purkrabího, se rozhodne strávit noc na Karlštejně, aby vyhrála sázku se svým otcem a mohla si vzít Peška. Pešek je proti, ale pak

souhlasí. Večer přijíždí král Karel. Petr začne hledat dívku, která je převlečená za páže a začne v předsíni královského pokoje dotírat na Alžbětu převlečenou za páže a ta ho odežene. Přijde král a ptá se co se stalo, ale celou situaci zachrání Arnošt. Karel pozná svoji ženu, po dlouhém rozhovoru jí prozradí, že jí hned poznal a vše jí odpustí. Karel chce s Alžbětou odejít pryč z hradu, ale Arnošt je varuje, že Štěpán s Petrem to asi tuší. Pešek řekne purkrabímu, že Alžběta je na hradě, aby měla svědka v sázce se svým otcem. Štěpán ohlásí purkrabímu, že u císařovy ložnice drží stráž žena, purkrabí se myslí, že je to Alena. Alena s Peškem se ukryjí na strážnici, purkrabí se jde přiznat císařovi. Karel IV. ho vyslechne a když zjistí, že purkrabí myslí Alenu a ne císařovnu, oddychne si a nechá ho jít. Štěpán a Petr objeví Peška s Alžbětou na strážnici, chtějí je předvést králi, ti se ale brání, začnou spolu šermovat. V této chvíli drama vrcholí. Král, Arnošt, Pešek, Alena, Štěpán a Petr se setkají na nádvoří. Karel IV. odpouští Aleně a Peškovi. Peška povýší na rytíře a k svatbě jim věnuje dům v Praze. V tom naoko přijíždí Alžběta na koni, dělá, že zabloudila. Císař s ní odjede na hrad Karlík, protože na Karlštejn je přece ženám vstup zakázán.

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Karel IV - císař římský a král český, moudrý panovník, milující rodnou zem i svou ženu

Alžběta - manželka Karla IV., touží po svém muži

Petr, král cyperský – je ochoten podniknout cokoli kvůli ženám a vínu

Arnošt z Pardubic - arcibiskup pražský – moudrý muž, pomáhá císařovně

Alena - neteř pana purkrabího, chce dosáhnout souhlasu ke sňatku s Peškem

Pešek Hlavně - číšník císařův

5. Vliv díla:

V roce 1973 byl natočen režisérem Zdeňkem Podskalských stejnojmenný filmový muzikál.

Česká literatura 20. a 21. století

Eduard Bass – Cirkus Humberto

1. Kontext doby:

1918 – vznik samostatného Československa – doznívání poválečných hospodářských a politických problémů

První republika byla mnohonárodnostním státem. Němci a Maďaři otevřeně odporovali novému státu.

1924 – 1929 – stabilita státu

1929 – 1933 – světová hospodářská krize (v pohraničí do r. 1934), nejvíce zasáhla pohraniční oblasti, kde převažoval těžký průmysl a textilní průmysl, které byly krizí nejvíce postiženy – narůstání nespokojenosti, nacionálních nepokojů (v pohraničí žily převážně početné národnostní menšiny)

1935 – úspěch sudetoněmecké strany v československých volbách – Konrád Henlein

1938 – anšlus Rakouska, vyhlášena částečná mobilizace; Německo – územní nároky na pohraniční oblasti ČSR

30. září 1938 – Mnichovská dohoda

Březen 1939 – vznik protektorátu Čechy a Morava, odtržení Slovenska

Literatura

1. levicově orientovaná literatura: (socialisticky orientovaná próza), tvořila hlavní vývojovou linii české prózy 20. a 30. let, odpor k válce, inspirace VŘSR, ruskými autory; představitelé (Olbracht, Majerová, Pujmanová, Kratochvíl ad.)
2. demokratický proud: (demokraticky orientovaná próza), představitelé (Tilschová, Benešová, bratři Čapkové, Poláček ad.)
3. legionářská literatura: představitelé (Jaroslav Medek, Josef Kopta, Ivan Langer ad.) – psali o českých legionářích v Rusku
4. ruralismus a katolicky orientovaná próza (inspirování venkovem), ruralisté a katolíci měli k sobě velmi blízko, představitelé (Josef Knap, František Křelina, AC Nor, Jaroslav Durych, J. Čep)
5. doznívání kritického realismu a naturalismu (Jirásek, Rais, Čapek-Chod) vrchol jejich tvorby 19./20.st., literatura upevňovala vědomí o hodnotách kulturního dědictví minulosti, působila jako činitel zpomalující vývoj moderní realistické prózy.

Česká meziválečná próza se vyvíjela ve 2 etapách: 20. léta: spisovatelé se začínají orientovat světovým názorem revoluční dělnické třídy, objevují nové témata, umělecky experimentují, převažují menší prozaické žánry.

30. léta: dochází ke shrnutí, zužitkování všeho pozitivního, co dosavadní vývoj přinesl, důraz je kladen na zvláštnosti uměleckého způsobu poznání pravdy o životě, do popředí se dostává románový žánr prozaická epice.

Významný podíl na pozitivním vývoji prózy 30. let připadl literární kritice (F.X.Šalda), zejména marxistické (Konrád, Fučík).

společenská próza: **Ivan Olbracht – Nikola Šuhaj Loupežník, Golet v údolí,...**

psychologická próza: **Jaroslav Havlíček – Petrolejové lampy, Helimadoe,...**

imaginativní próza: **Vladislav Vančura – Rozmarné léto, Markéta Lazarová,...**

demokratický proud: **Josef Čapek, Karel Čapek, Eduard Bass – Klapzubova jedenáctka, Cirkus Humberto, ..., Karel Poláček – Bylo nás pět, Muži v ofsajdu,...**

2. Kontext tvorby:

vlastním jménem Eduard Schmidt (1. ledna 1888 – 2. února 1946), byl český spisovatel, novinář, zpěvák, fejetonista, herec, recitátor, konferenciér a textař.

V letech 1921–1933 působil jako redaktor Lidových novin. Od roku 1933 byl šéfredaktorem Lidových novin, tuto činnost vykonával až do roku 1942.

Dílo:

Klabzubova jedenáctka – příběh otce, který má jedenáct synů, ze kterých vytvoří profesionální, neporazitelný fotbalový tým. Bass se zde humornou formou zamýšlí i nad etikou a profesionalitou sportu.

Lidé z maringotek – soubor povídek z cirkusového prostředí.

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: román

Kompozice: románová kronika líčící život několika generací fiktivní cirkusové dynastie – 4 části

Forma vypravování: er-forma

Způsob vypravování: chronologický

Jazyk díla: spisovná čeština, vynikající charakterizační prostředky, jazykové výrazy typické pro cirkusové prostředí, důraz na vlastenectví.

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: řada míst světa, Praha

Čas díla: období od druhé poloviny devatenáctého do první čtvrtiny dvacátého století.

Děj: Ústřední postavou knihy je Vašek Karas. Ten přichází z české vesnice do cirkusu Humberto v Hamburku jako malý kluk se svým ovdovělým otcem. Vašek zde potkává řadu lidí a učí se dovednostem, které jsou u cirkusu potřeba. Stává se z něj akrobat, jezdec i krotitel. Cirkus se stává Vaškovým životem. Kvůli němu opustí svou lásku Růženku a vezme si za ženu dceru direktora Berwitz Helenu.

Když Berwitz zestárne, Vašek nastupuje na jeho místo a stává se direktorem. Později se mu narodí syn Petr, ve kterém vidí Vašek svého nástupce. Petr ale vůbec nemá o cirkus zájem a věnuje se raději studiu. Na cirkus dolehne krize a ten spěje rychle k zániku. Vašek proto udělá zásadní rozhodnutí a z cirkusu vybuduje varieté v Praze. To má velký úspěch. Přesto má Vašek stále strach, že s jeho smrtí zanikne i jméno Humberto. Těchto obav ho zbaví až jeho vnučka Liduška, která se později stane uznávanou tanečnicí a zvolí si umělecké jméno Humberto.

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Václav Karas - "Vašku," - temperamentní, čilý, nebojácný, cílevědomý, vůdčí osobnost, má tendenci vynikat a být nejlepší, což ho pohání kupředu a pomáhá mu snadno se učit a výborně zvládat nové dovednosti, je jako stvořený pro cirkus, pro který obětuje vše, Burešem je vzdělán a vychován k vlastenectví

Jeho otec (Antonín Karas)- pracovitý, poctivý, ze začátku má výčitky svědomí, že dal Vaška k cirkusu, pak se s tím ale smíří díky Vaškovo nadšení a chvále kolegů z vesnice, kteří získali živobytí jen díky následování jeho příkladu, sám u cirkusu dělá různé pomocné práce, staví s dalšími stan a hraje na trumpetu

Petr Berwitz - ředitel cirkusu, tvrdohlavý, temperamentní, s citem pro krásu a touhou po uznání (především významných osobností), bohužel ne již s takovým množstvím obchodního talentu

Anežka Berwitzová - jeho žena, šlechtického původu, miluje zvířata, v cirkuse dělá krasojezdkyni
Helena - jejich dcera, krasojezdkyně, zamilovaná do Paola, z rozumu provdaná za Vaška, krásná, snívá a nespoutaná

Petr Karas - syn Heleny a Vaška, nehodí se pro cirkus, je velmi plachý, ale je nadaný na matematiku, stane se z něj později uznávaný vědec v tomto oboru

Jeho žena - příjemná, ale ne moc inteligentní blondýnka, typický měšťáčka té doby (počátek 20. století)

Její dcera (Liduška) - po dědovi, není nadaná na učení, ale spíše pro umění, stane se z ní slavná tanečnice

5. Vliv díla:

Vznik televizního seriálu v roce 1988.

Karel Čapek – Krakatit

1. Kontext doby:

1918 – vznik samostatného Československa – doznívání poválečných hospodářských a politických problémů

První republika byla mnohonárodnostním státem. Němci a Maďaři otevřeně odporovali novému státu.

1924 – 1929 – stabilita státu

1929 – 1933 – světová hospodářská krize (v pohraničí do r. 1934), nejvíce zasáhla pohraniční oblasti, kde převažoval těžký průmysl a textilní průmysl, které byly krizí nejvíce postiženy – narůstání nespokojenosti, nacionálních nepokojů (v pohraničí žily převážně početné národnostní menšiny)

1935 – úspěch sudetoněmecké strany v československých volbách – Konrád Henlein

1938 – anšlus Rakouska, vyhlášena částečná mobilizace; Německo – územní nároky na pohraniční oblasti ČSR

30. září 1938 – Mnichovská dohoda

Březen 1939 – vznik protektorátu Čechy a Morava, odtržení Slovenska

Literatura

1. levicově orientovaná literatura: (socialisticky orientovaná próza), tvořila hlavní vývojovou linii české prózy 20. a 30. let, odpor k válce, inspirace VŘSR, ruskými autory; představitelé (Olbracht, Majerová, Pujmanová, Kratochvíl ad.)
2. demokratický proud: (demokraticky orientovaná próza), představitelé (Tilschová, Benešová, bratři Čapkové, Poláček ad.)
3. legionářská literatura: představitelé (Jaroslav Medek, Josef Kopta, Ivan Langer ad.) – psali o českých legionářích v Rusku
4. ruralismus a katolicky orientovaná próza (inspirováni venkovem), ruralisté a katolíci měli k sobě velmi blízko, představitelé (Josef Knap, František Křelina, AC Nor, Jaroslav Durych, J. Čep)
5. doznívání kritického realismu a naturalismu (Jirásek, Rais, Čapek-Chod) vrchol jejich tvorby 19./20.st., literatura upevňovala vědomí o hodnotách kulturního dědictví minulosti, působila jako činitel zpomalující vývoj moderní realistické prózy.

Česká meziválečná próza se vyvíjela ve 2 etapách: 20. léta: spisovatelé se začínají orientovat světovým názorem revoluční dělnické třídy, objevují nové témata, umělecky experimentují, převažují menší prozaické žánry.

30. léta: dochází ke shrnutí, zužitkování všeho pozitivního, co dosavadní vývoj přinesl, důraz je kladen na zvláštnosti uměleckého způsobu poznání pravdy o životě, do popředí se dostává románový žánr prozaická epice.

Významný podíl na pozitivním vývoji prózy 30. let připadl literární kritice (F.X.Šalda), zejména marxistické (Konrád, Fučík).

společenská próza: Ivan Olbracht – Nikola Šuhaj Loupežník, Golet v údolí,...

psychologická próza: Jaroslav Havlíček – Petrolejové lampy, Helimadoc,...

imaginativní próza: Vladislav Vančura – Rozmarné léto, Markéta Lazarová,...

demokratický proud: Josef Čapek, Karel Čapek, Eduard Bass – Klapzubova jedenáctka, Cirkus Humberto, ..., Karel Poláček – Bylo nás pět, Muži v ofsajdu, ...

2. Kontext tvorby:

Karel Čapek (1890 – 1938) - světově známý spisovatel, novinář, soukromý učitel a překladatel. Byl velmi vzdělaný (i zahraniční univerzity), právník. Pravidelně se vídal s prezidentem Masarykem. Zastával funkce v různých kulturních a literárních výborech a komisích. Navržen na Nobelovu cenu. Rád cestoval, pracoval na své zahradě, miloval zvířata (**Dášenska, čili Život štěněte** – podle jeho vlastního teriéra).

Byl jedním z prvních českých spisovatelů, kteří uspěli v zahraničí. V době hrozící nacistické okupace byl jedním z hlavních odpůrců. Emigraci do Anglie odmítl. Koncem roku 1938 na následky onemocnění náhle umírá, 2. sv. války se už tedy nedožil.

Literární tvorbu zahájil již před 1. sv. válkou, na některých dílech pracoval společně se svým bratrem **Josefem** (spisovatel a malíř, zemřel v koncentračním táboře těsně před koncem 2. sv. války). Řadíme jej k tzv. *demokratickému proudu literatury*.

Z jeho děl např.:

Bílá nemoc – drama o šířící se záhadné nevyléčitelné nemoci, Čapkovo varovné gesto poukazující na nástup fašismu

Povídky z jedné kapsy, Povídky z druhé kapsy – krátké detektivní příběhy

Devatero pohádek – dětská tvorba

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: utopický román

Kompozice:

Forma vypravování: er-forma

Způsob vypravování: chronologický

Jazyk díla: slovní zásoba je bohatá, jazyk je spisovný, občas se objevují nespisovná slova - například: bouchačky, brejle, vyskytují se cizí fráze i slova, a to především francouzská, italská, latinská, německá a anglická; dále se zde setkáme s odbornými názvy z fyziky a chemie: explose = výbuch, archaismy, neologismy (souvisí s pokrokem v technice)

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: Praha, Týnec, Balltin

Čas díla: není blíže určený, ale dal by se odhadovat na počátek 20. století

Děj: Inženýr Prokop vymyslel nebezpečnou třaskavinu, ale nedomyslel následky, které bude mít. Při jejím zkoumání je zraněn, pomoc mu nabídne jeho přítel Tomeš. Prokop ale v noci blouzní a nechtěně mu vyradí chemický vzorec sloučeniny.

Tomeš nechává Prokopa ve vážném zdravotním stavu samotného v bytě a odjíždí do Prahy.

Prokop jede do Týnce za Tomšovým otcem, kde se zotaví a dokonce se zamiluje do Anči, sestry Tomše.

Po zotavení odjíždí hledat Tomše do Balltinu. Zde ho ovšem nenalézá a je dokonce nedobrovolně držen na místním zámku. Ke svému osvobození musí vydat Krakatit k válečným účelům. Nevydá ho a je zachráněn princeznou Wille. Následně se dostává do společnosti Daimona, jenž taktéž chce zneužít jeho výtvoru.

Tomeš mezitím pracuje na Krakatitu v jedné továrně, která nakonec vybuchuje...

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Inženýr Prokop – chemik a vynálezce trhaviny, ale důsledky jejího působení již nedomyslel. Zpočátku žije jenom ve vlastním světě a je zahleděn jenom do chemie. Nový náhled na svět získá až na venkově v Týnci, kde si začíná všimnout i prostých věcí. Snaží se vyjádřit svůj negativní postoj k válce a ke krveprolití. Je to romantický snílek, v příběhu má pletky se ženami. Během děje se jeho názory a myšlenky velmi rychle mění.

Tomeš – bývalý spolužák Prokopa, jenž chce vytvořit stejnou trhavinu jako Prokop. Žije rozmařilým životem, s tím souvisí alkohol, ženy i dluhy, je nezodpovědný, ziskuchtivý. Chce vydělat na cizí práci, proto chce sebrat nápad Prokopovi.

Princezna Wille – Prokopova milenkyně - krásná, divoká, vášnivá, nespoutaná, pomůže inženýrovi utéct z Balltinu; její symbolický význam je vůle.

Anči – lékařova dcera, sestra Tomeše. Představuje symbol čistoty, krásy a nevinnosti. Má pletky s Prokopem.

Carson – ředitel vojenské továrny; představuje symbol ovládnutí světa, touží po moci a úspěchu.

Diplomat d'Hémon alias Daimon (čteno démon) – francouzský diplomat a fanatik, chce přesvědčit Prokopa o využití vynálezu. Představuje symbol zla, d'ábla, pokušení, nenávisti a lehkovážnosti. Vysílá signály spouštějící výbuch Krakatitu.

Vysvětlení názvu díla: Název podle sopky Krakatoa v Indonésii.

5. Vliv díla: Podle knihy vznikl v roce 1948 stejnojmenný film.

Zdeněk Jirotka - Saturnin

1. Kontext doby:

vývoj:

období 1945 –1948:

radost z konce války, z osvobození od fašismu

období 1948 – pol. 50. let:

definitivní vítězství komunistů, stalinský kult osobnosti, dogmatismus; oficiální literatura s budovatelskou tematikou (schematismus) – Václav Řezáč

období od pol. 50. let–1968:

postupné uvolňování vrcholilo Pražským jarem 1968; po srpnu 1968 konec svobodného vývoje

období 70. a 80. let:

tzv. normalizace, tj. totalitní komunistická diktatura

3 proudy literatury:

oficiální, přijatelná pro vládnoucí režim – **Ota Pavel, Bohumil Hrabal**

exilová (vydávaná v cizině) – **Milan Kundera, Josef Škvorecký**

samizdatová (rozmnožovaná strojopisně, nemohla nebo nechtěla být vydávána) – **Václav Havel, Ivan Martin Jirous**

období po listopadové revoluci 1989:

konec totality

2. Kontext tvorby:

(1911 – 2003), český spisovatel a fejetonista, autor humoristických románů, povídek, soudniček a rozhlasových hříček. Mezi lety 1953 a 1962 působil v redakci Československého rozhlasu. Vedl zde nejprve redakci humoru a satiry.

Dílo:

Saturnin - 1943, humoristický román, první autorovo dílo.

Muž se psem – román je vtipnou parodií na ustálené literární žánry, detektivky a novinové seriály o stíhání zločinců.

Sedmilháři – sbírka povídek

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: humoristický román

Kompozice: 25 kapitol

Forma vypravování: ich-forma

Způsob vypravování: retrospektivní

Jazyk díla: ironie, používání přísloví (teta Kateřina), užití archaických a knižních výrazů (prospěti, aniž, vrátivší), spisovná čeština, v díle jsou různé úryvky dopisů.

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla:

Čas díla:

Děj: Vypravěč se rozhodne, že si najme sluhu. Netuší však, že se jeho život rázem změní. Zprvu mu galantní sluha Saturnin oznámí, že ho odstěhoval na loď a jeho starý byt prodal. Později se k nim nastěhuje teta s Miloušem, kterých se sluha zbaví mávnutím ruky. Tím začíná vlna nevšedností. Saturnin o svém pánovi začne vyprávět, že je velkým dobrodruhem a že má zálibu v lovu divokých šelem, čímž pána dostává do nelehkých situací. Později jsou pozváni k dědečkovi, aby tam strávili několik týdnů. Spolu s nimi se tam objevují i další postavy - slečna Barbora a doktor Vlach. A tam začíná velké dobrodružství. Most, který je u domu, je pod vodou, a tak se naši hrdinové snaží vyžít se zásobami jídla, jež mají k dispozici. Saturnin se ovšem plně zhostí svých "povinností" a vypíná přívod elektřiny. Jeho vynalézavost nezná meze. Přiměje Matouše, aby dědovi přinesl červy, později ho zamyká v pokoji, a tím se rozpoutává vlna groteskních situací. Když dochází zásoby, všichni se rozhodnou, že vyrazí pro zásoby přes kopec. Překonají nástrahy a následně se ocitají na druhé straně potoku, přes který vede již nový most. V pohodlí domova si děda vymyslí lest, jak vyvrátit tetu Kateřinu a začne hrát, že se zbláznil. Celý příběh končí tím, že se Saturnin rozhodne zůstat u dědečka.

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Saturnin - hlavní a klíčová postava celého příběhu; jedná se o sluhu, který zavádí svého pána (a nejen jeho) do neuvěřitelných situací; ovšem nejedná se o žádného trumberu, který to dělá ze své nešikovnosti; vše si pečlivě rozmýšlí a jedná podle jeho uvážení; umí si se vším poradit, je chytrý, vynalézavý; pohrává si s lidmi ve svém okolí a připravuje jim spršku dobrodružství, o kterou mají podle něj nouzi

pán Saturnina - jeho jméno je nám po celou dobu příběhu zamlčeno; jedná se o mladého pána (asi třicátníka) z Prahy; gentleman, který prožívá svůj poněkud nudný život, ovšem pouze do doby, než přijme nevyzpytatelného sluhu Saturnina; zamilovává se do slečny Barbory, s níž pak tráví i dovolenou u svého dědy

teta Kateřina - velice komická postava; vypočítavá vdova, která se neustále snaží přimět dědečka, aby jí přiznal v závěti velký podíl k jeho majetku; je schopna udělat opravdu vše pro to, aby se dědovi zalíbila a podmanila si jej; její řeč se skládá z moudrostí a přísloví, které si neodpustí skoro za žádné situace; má syna Milouše, jenž jí je zcela oddán.

slečna Barbora - elegantní mladá dáma, která se věnuje tenisu; jezdí ve svém rapidu; jedná se o vypravěčovu velkou lásku, do níž je ovšem zamilován i Milouš;

Milouš - syn tetičky, mladý měšťák, který je omezený a snaží se působit sebejistě a statečně;

doktor Vlach - vzdělaný a inteligentní postarší muž, který o všech věcech kolem sebe přemýšlí a komentuje je; používá vznešenější jazyk, v němž je použito více životního moudra

dědeček - starý muž, bohatý jak svými zkušenostmi posbíranými za svého života, tak i opravdovým jměním; baví se tím, že spolu jeho příbuzní bojují o jeho majetek, který by jim mohl být připsán po jeho smrti; často vypráví své příběhy z mládí; tropí si žerty z tetičky Kateřiny, již obalamutí, že se zbláznil.

5. Vliv díla:

V roce 1994 byl natočen stejnojmenný film v hlavní roli s Oldřichem Víznerem.

Arnošt Lustig – Colette. Dívka z Antverp

1. Kontext doby:

vývoj:

období 1945 –1948:

radost z konce války, z osvobození od fašismu

období 1948 – pol. 50. let:

definitivní vítězství komunistů, stalinský kult osobnosti, dogmatismus; oficiální literatura s budovatelskou tematikou (schematismus) – Václav Řezáč

období od pol. 50. let–1968:

postupné uvolňování vrcholilo Pražským jarem 1968; po srpnu 1968 konec svobodného vývoje

období 70. a 80. let:

tzv. normalizace, tj. totalitní komunistická diktatura

3 proudy literatury:

oficiální, přijatelná pro vládnoucí režim – **Ota Pavel, Bohumil Hrabal**

exilová (vydávaná v cizině) – **Milan Kundera, Josef Škvorecký**

samizdatová (rozmnožovaná strojopisně, nemohla nebo nechtěla být vydávána) – **Václav Havel, Ivan Martin Jirous**

období po listopadové revoluci 1989:

konec totality

2. Kontext tvorby:

(1926 – 2011) - český židovský spisovatel a publicista světového významu, autor celé řady děl s tématem holocaustu (= *hromadné vyhlazování Židů za 2. světové války*).

Za 2. Sv. války byl poslán do Terezína; později poznal i další koncentrační tábory, Osvětim a Buchenwald. V dubnu 1945 jako zázrakem uprchl z transportu smrti a ukrýval se až do konce války v Praze. Během holocaustu přišel téměř o celou svoji rodinu, což jej hluboce poznamenalo, a tak se jeho díla už od prvních povídkových souborů zabývají právě tematikou Židů a druhé světové války. Po invazi vojsk Varšavské smlouvy v srpnu roku 1968 musel Československo opustit, v roce 1970 se nakonec usadil v USA, kde od roku 1973 přednášel film, literaturu a scenáristiku na univerzitě ve Washingtonu.

Rysy jeho tvorby: vychází z drastických zkušeností hlavně z koncentračních táborů (vydává osobní zpověď). Zachycuje osudy mladých dívek, žen a starých lidí (jsou nejvíce zranitelní, protože jsou bezbranní). Všechny události představuje tak, jako by byly každodenní.

Dílo:

Noc a naděje

Démanty noci

Dita Saxová

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: novela

Kompozice: 7 kapitol

Forma vypravování: ich-forma (hlavní postavy)

Způsob vypravování: chronologický

Jazyk díla: spisovný, časté nedokončené výpovědi, opakování ustálených frází

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: koncentrační tábor Osvětim

Čas díla: 2. sv. válka

Děj:

Colette Cohenová je devatenáctiletá židovská dívka z Antverp. Již devět měsíců přežívá, živoří v Osvětimi. Všichni její blízcí již prošli plynovými komorami a jejich popel se rozptýlil po okolí. Colette dostala odklad díky své neobyčejné kráse, které si nešlo nevšimnout. Pracuje v dílně pod dozorem unterschaführera Edmunda Franz-Horsta Wiessackera. Jejím úkolem je v šatech a zavazadlech mrtvých i živých vězňů najít cennosti, které pomohou zbohatnout Říši. Nad Colette bdí kápo dílny, protřelá Kazimíra Hedvika Wanda Broderová, a také i sám Wiessacker, sexuální násilník a tyran, který se chce všem pomstít za ztrátu bratra, který byl sestřelen v bitvě o Británii. Colette ovšem kromě strachu a násilí prožívá i čistý milostný vztah s vězněm Vilim Feldem, zvaným V. F., z Prahy. Kradou si společné chvíle v noci, kdy Colette s pomocí falešných papírů a propustek prochází z ženské části do mužské. Láska je to, co je povznáší a dává jim naději, stejně jako dunění děl blížící se fronty.

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Colette Cohenová, devatenáctiletá belgická židovka s dýmantem pod jazykem, je zmítaná mezi hlubokým milostným citem a brutálním sexuálním násilím. Dvě podoby lásky tak odlišné a tak podobné jako pravda a lež. Milostný příběh z prostředí osvětimského lágru je tak i příběhem o zmatení všech lidských hodnot, kdy je jen tenká hranice mezi dobrem a zlem, pravdou a lží, láskou a nenávistí.

Vili Feld – zapisovatel v komandu Kanada, využívá situace ve svůj prospěch, nedělá si iluze, plánuje útěk z tábora.

5. Vliv díla:

V roce 2013 byl natočen stejnojmenný film v hlavní roli s Jiřím Mádlem.

Světová literatura 20. a 21. století

Francis Scott Fitzgerald – Velký Gatsby

1. Kontext doby:

- v 1. polovině 20. století se rozvíjí **literatura tradiční a experimentální**
 - 1. **Proud realistický**
 - autoři se obracejí k realismu
 - používají klasické umělecké prostředky – zaměřují se na psychický a citový život
 - *Hemingway, Feuchtwanger, Galsworthy, Fitzgerald, Remarque, Dreiser*
 - 2. **Proud experimentální, moderní**
 - jiní autoři experimentují, např. ve způsobu vyprávění a zpracování námětu (*Faulkner, Babel, Proust*), složitými odkazy k literární tradici (*Joyce*) nebo míšením realistických prvků s fantastickými (*Bulgakov*)
 - ubývá dějovosti, prolínání časových a významových rovin, složitá symbolika
 - experimentování s jazykem
 - nejde o zobrazení reality, ale o konfrontaci vnitřního světa s okolím (*Kafka*)
- Po skončení 1. světové války se k otřesným zážitkům, které prožili na vlastní kůži, vrátili další autoři – **Rolland** (Petr a Lucie), **Remarque** (Na západní frontě klid), **Hemingway** (Sbohem, armádo) nebo **Hašek** (Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války)

2. Kontext tvorby:

(1896 – 1940), americký spisovatel, scénárista, zachycoval uvolněnou atmosféru „zlatých dvacátých let.“

Dílo: próza

„Na prahu ráje“ – proměna názorů americké společnosti po 1. světové válce – konzumní způsob života

„Něžná je noc“ – příběh psychiatra, který se sblíží se svou pacientkou

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: román

Kompozice: 9 kapitol

Forma vyprávění: ich – forma

Způsob vyprávění: chronologický (v některých pasážích retrospektivní)

Jazyk díla: spisovný jazyk, častá přirovnání. Velkou váhu dává na barvitý popis věcí, převážně Gatsbyho majetku. Dialogy jsou z většiny krátké a jednoznačné, myšlenky vypravěče jsou oproti tomu zdlouhavě vysvětlovány.

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: východním pobřeží USA, přesněji v New Yorku na Long Islandu, a to v době po 1. světové válce.

Čas díla: 20. léta 20. st.

Děj: Příběh se odehrává několik let po první světové válce ve Spojených státech amerických, když se mladý muž Nick Carraway přestěhuje ze západního pobřeží do New Yorku, aby zde mohl obchodovat na burze. Spřátelí se se svým novým sousedem Jayem Gatsbym, jenž - jak zjistí - je velmi proslavený díky večírkům, které každý týden pořádá. Gatsby požádá Nicka o seznámení se svou starou láskou, Daisy, jež je blízce příbuzná s Nickem. Daisy se ocitá v rozpacích, když Gatsbyho znovu uvidí, jelikož je již několik let vdaná. Uchvátí ji však Gatsbyho obří majetek. Nick brzy přijde na to, že Daisyino manželství příliš nefunguje a že ji její manžel Tom už nějakou dobu podvádí s ženou jménem Myrtle. Gatsby požádá Daisy, aby opustila Toma a zůstala navždy s ním. Jednoho dne, po hádce mezi Gatsbym a Tomem, odjede však Daisy v Gatsbyho autě domů a nešťastnou náhodou srazí Myrtle.

Gatsby ale vezme vinu na sebe. Wilson, manžel Myrtle, se chce pomstít, zastřelí Gatsbyho a poté spáchá sebevraždu.

Celá kniha končí Gatsbyho pohřbem, kam se, ačkoliv měl za života Gatsby stovky přátel, nedostaví nikdo kromě Nicka a Gatsbyho otce. Nick znechucený společenskou smetánkou odjíždí zpátky domů na západ.

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Jay Gatsby - velmi bohatý mladík, jehož minulost nikdo pořádně nezná; ke svému bohatství přišel díky pašování alkoholu v době prohibice; je velmi ctižádostivý, silně optimistický, ale ne vždy úplně upřímný; celý život dokázal jít za svým cílem

Nick Carraway - vypravěč; přestěhoval se do New Yorku za účelem výdělků; velmi tolerantní a čestný; mnoho lidí mu sděluje svá tajemství; v milostném příběhu má roli prostředníka

Daisy Buchananová - manželka Toma, sestřenice Nicka; krásná, i když trochu povrchní mladá žena; její prioritou je luxus a majetek; často se přetvařuje a zcela úplně neví, co chce; její postava byla vytvořena podle vzoru Fitzgeraldovy ženy Zeldy.

Tom Buchanan - bohatý arogantní muž, manžel Daisy; na spoustu věcí má rasistický nebo sexistický názor

Myrtle Wilsonová - milenka Toma a žena Wilsona, který vlastní čerpací stanici; velmi chudá, ale ve společnosti Toma se raduje z jeho peněz

5. Vliv díla:

V roce 2013 byl natočen stejnojmenný film s Leonardem di Capriem v hlavní roli.

William Styron – Sophiina volba

1. Kontext doby:

Světová literatura 2. ½ 20.st.

odraz války

- protest proti její krutosti
 - patetická oslava hrdinství, statečnosti, pompézní scény, hromadné vraždění (východní literatura, zvl. ruská)
 - nepatetický pohled (zdola), rozbor lidské psychiky, dojemnost i naturalismus (západní literatura)
 - satirický nebo humoristický pohled
- angažovaná próza – opak válečné dehumanizace, nespokojenost s nedostatky doby, krize mezilidských vztahů pocity ohrožení, úzkosti, odcizení (existenciální próza, italský neorealismus; v oficiální literatuře východních zemí socialistický realismus – optimistický pohled)
 - snaha distancovat se od ideálů konzumní společnosti, kariérismu – americká beatnická generace, angličtí ”rozhněvaní mladí muži”
 - experimentální próza (zvl. v oblasti formy) – absurdní literatura, drama, francouzský ”nový román”
 - magický realismus – návrat k starým mýtům, legendám (latinskoamerická a ruská literatura)
 - vědeckofantastická literatura (sci-fi, fantasy), katastrofické vize, fikce
 - postmodernismus – reakce na modernismus, míšení žánrů, komplikovaná kompozice, prolínání dějových a časových rovin aj.
 - rozmach tzv. populární (komerční) literatury – řemeslně zvládnuté, ale myšlenkově nehluboké, esteticky díla hodnotná i bezcenná; snaha přiblížit se k nenáročnému čtenáři.

2. Kontext tvorby:

(1925 – 2006), americký spisovatel, pocházel z Virginie

Koncem 2. světové války v americké armádě v Tichomoří – námořní pěchota.

Po válce krátce redaktor v nakladatelství, po úspěchu první knihy spisovatel z povolání.

Próza

Jeho romány se zabývají otázkami trestu a viny, jižanskou společností a přetrvávajícím rasismem.

„**Ulehni v temnotách**“ – román o odcizení a rozpadu jižanské rodiny

„**Doznání Nata Turnera**“ - jako první nečernošský spisovatel se pokusil popsat pohnutky, které vedly k černošskému povstání Nata Turnera, ke kterému došlo v roce 1831. Autor toto povstání neodsuzuje, ale považuje ho za čin zoufalých lidí.

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: román

Kompozice:

Forma vypravování: ich-forma

Způsob vypravování: chronologický, ve vzpomínkových pasážích retrospektivní

Jazyk díla: spisovný jazyk, občasné vulgarismy

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: Brooklyn, Jih USA, Polsko

Čas díla: bezprostředně po válce, částečně v době 2. světové války.

Děj:

2 roviny děje:

události spojující Stinga, Sophii a Nathana

Stingovy vzpomínky na rodný Jih USA – problematika dědictví otrokářského systému – paralela k nacismu – rozvíjení otázky kolektivní viny a schopnosti člověka spáchat činy proti lidskosti.

Stingo – seznámí se v penzionu v Brooklynu se Sophií a Nathanem, postupně se dozvídá tajemství jejího života za války – Sophie se musí pod nátlakem opilého německého vojáka rozhodnout, které ze svých dvou dětí pošle na smrt. Nakonec se spolu s Nathanem rozhodne pro sebevraždu.
2 pohledy na dobu války – Sophie zevnitř (prožila ji) a Stingo zvenčí (zprostředkované informace).

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Vypravěč – Stingo – mladý začínající jižanský spisovatel (možnost psát mu umožní dědictví = peníze z prodeje otroka)

Sophie – Polka, která přežije koncentrační tábor

Nathan – její milenec židovského původu, schizofrenik závislý na alkoholu a drogách

Vysvětlení názvu díla: Sophie řeší ve svém životě 2 osudové volby – jednu v koncentračním táboře (které ze svých dětí pošle v koncentračním táboře do plynu), druhou ve svém vztahu s Nathanem (rozhoduje se pro společnou sebevraždu).

5. Vliv díla:

V roce 1982 byl natočen stejnojmenný film s Meryl Streepovou v hlavní roli.

Douglas Adams – Stopařův průvodce po Galaxii

1. Kontext doby:

Světová literatura 2. ½ 20.st.
odraz války

- protest proti její krutosti
 - patetická oslava hrdinství, statečnosti, pompézní scény, hromadné vraždění (východní literatura, zvl. ruská)
 - nepatetický pohled (zdola), rozbor lidské psychiky, dojemnost i naturalismus (západní literatura)
 - satirický nebo humoristický pohled
-
- angažovaná próza – opak válečné dehumanizace, nespokojenost s nedostatky doby, krize mezilidských vztahů – pocity ohrožení, úzkosti, odcizení (existenciální próza, italský neorealismus; v oficiální literatuře východních zemí socialistický realismus – optimistický pohled)
 - snaha distancovat se od ideálů konzumní společnosti, kariérismu – americká beatnická generace, angličtí ”rozhněvaní mladí muži”
 - experimentální próza (zvl. v oblasti formy) – absurdní literatura, drama, francouzský ”nový román”
 - magický realismus – návrat k starým mýtům, legendám (latinskoamerická a ruská literatura)
 - vědeckofantastická literatura (sci-fi, fantasy), katastrofické vize, fikce
 - postmodernismus – reakce na modernismus, míšení žánrů, komplikovaná kompozice, prolínání dějových a časových rovin aj.
 - rozmach tzv. populární (komerční) literatury – řemeslně zvládnuté, ale myšlenkově nehluboké, esteticky díla hodnotná i bezcenná; snaha přiblížit se k nenáročnému čtenáři

Představitelé

Isaac Asimov

Ray Bradbury

Alberto Moravia

Gabriel García Marquez

2. Kontext tvorby:

Douglas Adams (1950 – 2001), anglický spisovatel, dramatik humoristických rozhlasových pořadů a hudebník; vystudoval Cambridge.

V počátcích tvorby se zaměřoval hlavně na psaní a divadelní ztvárnění satirických her, spolupracoval i na scénářích Monthly Pythona.

Angažoval se v ochraně přírody a byl nadšeným obdivovatelem moderních technologií.

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: sci-fi román

Kompozice: 5 dílů

Forma vypravování: er-forma

Způsob vypravování: chronologický (občasná retrospektiva)

Jazyk díla: spisovný i obecná čeština

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: Země a další planety galaxie

Čas díla: budoucnost

Děj:

Na začátku byla oznámení o demolicí. To první se nacházelo ve sklepení stavebního úřadu jistého města na Zemi. To druhé o pouhé dva světelné roky na příslušném spádovém stavebním úřadu pro planetu Zemi. Že je nikdo nečetl a neprotestoval? Jeho chyba. Demoliční výměr se měl uskutečnit... Přišlo to jako rána z čistého nebe. Dnes se bude bourat dům ve jménu nové komunikace a už se s tím nedá nic dělat. Majitel se sice postavil před demoliční četou, ale jeho přítel ho ukonejšil a odvedl do místní nalévárny, protože zjistil tu strašnou skutečnost, že už brzy nezbude z planety Země více než trocha kosmického prachu, díky rozhodnutí příslušného dopravního stavebního úřadu kdesi v blízkém vesmíru. Přítel ovšem nebyl obyčejný člověk. Vyklubal se z něj protřelý mimozemšťan, který si i s takovou překerní situací věděl rady...

Kniha také odpovídá na základní otázku Života, Vesmíru a vůbec. Odpověď je 42. V knize ji vypočítala Hlubina Myšlení, největší počítač všech dob. Podle knihy není známo znění základní otázky.

Protože však je tato otázka pro myši velmi důležitá, nechají postavit největší počítač vesmíru, ještě větší než Hlubina Myšlení, planetu Zemi, aby tuto otázku definoval. Průběh řešení pozorují a při tom se maskují tak, že se tváří jako laboratorní zvířata a nechají lidi na sobě dělat pokusy.

Těsně před zodpovězením této otázky je planeta Země zničena demolicí, kterou provedou stvoření zvaná Vogoni, a to z důvodu výstavby nové expresní vesmírné dálnice. Jelikož je tento stavební výměr již přes padesát let vyvěšen na nástěnce ve sklepech jednoho nejmenovaného stavebního úřadu na Alfa Centauri a pozemšťané na něj nijak nereagují, je učiněno zadost tomuto rozhodnutí a planeta Země je demolována pro veřejně prospěšnou mezigalaktickou dálnici. Pozemšťana jménem Arthur Dent zachrání v posledním okamžiku jeho přítel, maskovaný mimozemšťan jménem Ford Prefect, který pochází z planety poblíž Betelgeuze.

Arthur Dent pak prožije neuvěřitelné dobrodružství, než se dostane do planetárního systému stavitelů planet, kde se již buduje záložní planeta Země.

A tak je jasné, že jsou myši velmi rozzlobené na Vogony, a že se snaží získat mozek pozemšťana, který byl na planetě až do konce. Protože v něm je zakódována otázka.

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Arthur Dent – pozemšťan

Ford Prefect – vesmírný stopař

Zafod Biblblox - muž se dvěma hlavami a třemi rukama, bratranec Forda, který se stal prezidentem Galaxie

Trilian - žena ze Země

Marvin – maniodepresivní robot

Vysvětlení názvu díla:

Podle názvu knihy Stopařův průvodce po Galaxii (jakéhosi bedekru), pro který pracuje cestovatel Ford Prefect.

5. Vliv díla:

Stopařův průvodce byl mimo jiné zpracován do různých podob jako divadelní hra, seriál, počítačová hra či film z roku 2005.

Isaac Asimov – Já, robot

1. Kontext doby:

Světová literatura 2. ½ 20.st.
odraz války

- protest proti její krutosti
 - patetická oslava hrdinství, statečnosti, pompézní scény, hromadné vraždění (východní literatura, zvl. ruská)
 - nepatetický pohled (zdola), rozbor lidské psychiky, dojemnost i naturalismus (západní literatura)
 - satirický nebo humoristický pohled
-
- angažovaná próza – opak válečné dehumanizace, nespokojenost s nedostatky doby, krize mezilidských vztahů pocity ohrožení, úzkosti, odcizení (existenciální próza, italský neorealismus; v oficiální literatuře východních zemí socialistický realismus – optimistický pohled)
 - snaha distancovat se od ideálů konzumní společnosti, kariérismu – americká beatnická generace, angličtí ”rozhněvaní mladí muži”
 - experimentální próza (zvl. v oblasti formy) – absurdní literatura, drama, francouzský ”nový román”
 - magický realismus – návrat k starým mýtům, legendám (latinskoamerická a ruská literatura)
 - vědeckofantastická literatura (sci-fi, fantasy), katastrofické vize, fikce
 - postmodernismus – reakce na modernismus, míšení žánrů, komplikovaná kompozice, prolínání dějových a časových rovin aj.
 - rozmach tzv. populární (komerční) literatury – řemeslně zvládnuté, ale myšlenkově nehluboké, esteticky díla hodnotná i bezcenná; snaha přiblížit se k nenáročnému čtenáři.

Představitelé

Isaac Asimov
Ray Bradbury
Alberto Moravia
Gabriel García Marquez

2. Kontext tvorby:

(1920 – 1992), pocházel z židovské rodiny v sovětském Rusku, v roce 1923 celá rodina emigrovala do USA.

Vystudoval Kolumbijskou univerzitu, stal se doktorem biochemie a začal pracovat jako učitel biochemie na Bostonské univerzitě.

Od roku 1958 se stává profesionálním spisovatelem.

1997 – uveden do síně slávy - Science Fiction and Fantasy Hall of Fame, uděluje Kansas City Science Fiction and Fantasy Society.

Napsal přes 300 vědeckých, vědecko-populárních a sci-fi knih. Je autorem tří zákonů robotiky.

Romány

„Nadace”

„Nadace a Říše“

**„Fantastická cesta II, Místo určení: Mozek“
„Roboti a Impérium“**

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: povídky

Kompozice: soubor devíti sci-fi povídek – **Robbie, Hra na honěnou, Rozum, Chyt' toho králíka, Lhář, Malý ztracený robot, Únik, Důkaz, Konflikt nikoli nevyhnutelný**

Forma vypravování: er-forma, v částech promluv Susan Calvinové – ich-forma

Způsob vypravování: retrospektivní

Jazyk díla: spisovný jazyk, termíny

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: Země i další planety

Čas díla: budoucnost

Děj: Povídky se původně objevovaly v amerických časopisech Super Science Stories a Astounding Science Fiction v letech 1940 až 1950.

Jednotlivé povídky spojuje motiv interakce lidí a robotů a dohromady tvoří příběh Asimovy fiktivní historie robotiky.

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Doktorka Susan Calvinová, robopsycholožka Národní americké společnosti pro výrobu robotů, a.s., předního výrobce robotů – spojuje některé povídky.

Po zveřejnění povídek Asimov napsal rámcový příběh, který jednotlivé povídky představuje jako vzpomínky doktorky Calvinové během interview o její životní práci. Především jde o odchylky v chování robotů a využití robopsychologie k jejich odstranění.

Gregory Powell a Michael Donovan - testují prototypy robotů a hledají příčiny jejich poruch.

5. Vliv díla:

Film „Já, robot“

John Irving – Pravidla moštárny

1. Kontext doby:

Světová literatura 2. ½ 20.st.
odraz války

- protest proti její krutosti
 - patetická oslava hrdinství, statečnosti, pompézní scény, hromadné vraždění (východní literatura, zvl. ruská)
 - nepatetický pohled (zdola), rozbor lidské psychiky, dojemnost i naturalismus (západní literatura)
 - satirický nebo humoristický pohled
-
- angažovaná próza – opak válečné dehumanizace, nespokojenost s nedostatky doby, krize mezilidských vztahů – pocity ohrožení, úzkosti, odcizení (existenciální próza, italský neorealismus; v oficiální literatuře východních zemí socialistický realismus – optimistický pohled)
 - snaha distancovat se od ideálů konzumní společnosti, kariérismu – americká beatnická generace, angličtí ”rozhněvaní mladí muži”
 - experimentální próza (zvl. v oblasti formy) – absurdní literatura, drama, francouzský ”nový román”

- magický realismus – návrat k starým mýtům, legendám (latinskoamerická a ruská literatura)
- vědeckofantastická literatura (sci-fi, fantasy), katastrofické vize, fikce
- postmodernismus – reakce na modernismus, míšení žánrů, komplikovaná kompozice, prolínání dějových a časových rovin aj.
- rozmach tzv. populární (komerční) literatury – řemeslně zvládnuté, ale myšlenkově nehluboké, esteticky díla hodnotná i bezcenná; snaha přiblížit se k nenáročnému čtenáři.

2. Kontext tvorby:

(1942), Americký spisovatel 2. ½ 20.st. a počátku 21. st., profesor anglické literatury 19. století na univerzitě v Massachusetts.

V 11 letech pohlavně zneužitý starší ženou – motiv se několikrát objevuje v jeho díle.

První 3 knihy – bez většího ohlasu.

Dílo

„**Svět podle Garpa**“ - líčí život a názory fiktivního spisovatele T. S. Garpa. Jako syn excentrické Jenny Fieldsové, která si usmyslela mít dítě bez manžela, dospívá Garp pod jejím vedením v dosti svéráznou osobnost. Po maturitě odjíždějí s matkou do Vídně, oba se stejným cílem: začít psát. Garp se chce stát spisovatelem, aby se mohl oženit s Helenou, ochotnou vzít si jedině spisovatele...

„**Dokud tě nenajdu**“ – kniha o hledání otce i vlastního místa ve společnosti

„**V jedné osobě**“ - řeší problematiku homosexuality

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: román

Kompozice: členění do kapitol

Forma vypravování: er-forma

Způsob vypravování: chronologický

Jazyk díla: spisovný jazy, obecná čeština, vulgarismy, lékařská terminologie

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: – stát Maine – sirotčinec St. Cloud's a městečko Cape Keneth

Čas díla: 40. – 50. léta 20. st.

Děj:

Životní příběh sirotka Homera Wellse, který se od tamějšího lékaře (potratáře a porodníka) dr. Larche naučil všechno z jeho řemesla. Homer poté potká přátele a spolu s nimi odjíždí do jabloňových sadů na Mořské vyhlídce, kde jako ředitel prožívá velkou část svého života. Po smrti doktora Larche se ale vrací do St.Cloud's a vykonává jeho funkci.

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Homer Wells – sirotek, kterého se nepodařilo umístit k adopci, stává se pomocníkem Dr. Larche

Dr. Larch – člověk citlivý k problémům sirotků a žen

Candy – dívka, do které se Homer Wells zamiloval

Wolly – přítel Candy – za války zraněn - ochrnl

Vysvětlení názvu díla: Název Pravidla moštárny připomíná papír s pravidly, který byl každoročně rozvěšován v moštárně a skoro všemi ignorován. Většina česáčů ani neumí číst. Ale v moštárně platila pravidla pana Rose. Candy s Homerem si udělali také vlastní pravidla. V moštárně bylo tolik pravidel, kolik tam bylo lidí. Pravidla nejsou vždy dobrá. Kdyby se dr. Larch řídil pravidly a nedělal potraty, trpělo by mnoho žen.

5. Vliv díla:

V roce 1999 byl podle scénáře samotného autora natočen film v hlavní roli s Tobym Maguirem.

Dan Brown – Šifra mistra Leonarda

1. Kontext doby:

Světová literatura 2. ½ 20.st.

odraz války

- protest proti její krutosti
 - patetická oslava hrdinství, statečnosti, pompézní scény, hromadné vraždění (východní literatura, zvl. ruská)
 - nepatetický pohled (zdola), rozbor lidské psychiky, dojemnost i naturalismus (západní literatura)
 - satirický nebo humoristický pohled
-
- angažovaná próza – opak válečné dehumanizace, nespokojenost s nedostatky doby, krize mezilidských vztahů pocity ohrožení, úzkosti, odcizení (existenciální próza, italský neorealismus; v oficiální literatuře východních zemí socialistický realismus – optimistický pohled)
 - snaha distancovat se od ideálů konzumní společnosti, kariérismu – americká beatnická generace, angličtí ”rozhněvaní mladí muži”
 - experimentální próza (zvl. v oblasti formy) – absurdní literatura, drama, francouzský ”nový román”
 - magický realismus – návrat k starým mýtům, legendám (latinskoamerická a ruská literatura)
 - vědeckofantastická literatura (sci-fi, fantasy), katastrofické vize, fikce
 - postmodernismus – reakce na modernismus, míšení žánrů, komplikovaná kompozice, prolínání dějových a časových rovin aj.
 - rozmach tzv. populární (komerční) literatury – řemeslně zvládnuté, ale myšlenkově nehluboké, esteticky díla hodnotná i bezcenná; snaha přiblížit se k nenáročnému čtenáři.

Představitelé:

J. K. Rowlingová

Paul Coelho

2. Kontext tvorby:

(1964), americký spisovatel přelomu 20. a 21. st.

Původní profesí profesor angličtiny na Phillips Exeter Academy. Zajímá se o kryptografii.

Autor bestsellerů, občas využívá motivy z děl jiných autorů (Umberto Eco).

Dílo

Digitální pevnost – hledání klíče ke zničenému kódu k výkonnému počítači amerického Úřadu národní bezpečnosti.

Andělé a démoni – první kniha s hrdinou Robertem Langdonem – tématem pátrání po tajném bratrstvu iluminátů

Pavučina lži - o výzkumu NASA, která údajně našla v arktickém ledu meteorit. Když je objeven, stane se předmětem státního zájmu, a jeho vyzdvižení z ledu provází mimořádná aktivita vědecká, ale hlavně politická.

3. Formální stránka:

Literární druh: epika

Literární žánr: román

Kompozice: text je členěn do kapitol

Forma vypravování: er-forma

Způsob vypravování: chronologický

Jazyk díla: spisovná čeština, kulturně – historické a náboženské termíny

4. Obsahová stránka:

Prostředí díla: Paříž, Londýn

Čas díla: současnost

Děj:

Uznávaný profesor náboženské symbologie Robert Langdon je jednoho dne zaskočen zprávou, že odborník na křesťanství a správce muzea v Louvru byl zavražděn. Langdon je vtažen do velké nebezpečné hry, v níž spolupracuje se správcovou vnučkou Sophií Neveuovou.

Podstatou jejich poslání je objevení Svatého grálu a jeho tajemství. Čím blíže jsou ale k cíli, tím se úkol stává nebezpečnější. Grál měl být totiž pod ochranou tzv. Převorství sionského, ale do organizace se dostal zrádce a celý systém se hroutí. Celý příběh končí nenadálým uschováním grálu, ve skutečnosti tedy ostatků Máří Magdalény, a listin, jež prozrazují pravdu o jejím životě.

Sophie s Robertem nakonec zjistí, kde se posvátné relikvie nacházejí, ale pro klid světa se je rozhodnou zachovat v klidu a pod obnovenou ochranou Převorství sionského.

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

Hlavní hrdina – Robert Langdon, profesor symbologie na Harvardské univerzitě

Sophie Neveau – policejní kryptoložka, vnučka Jacquese Sauniera

Jacques Saunier – správce Louvru, velmistr Převorství sionského

Silas – služebník bratrstva Opus Dei

Biskup Aringarosa – hl. představitel Opus Dei

Učitel – tajemný muž, který předává zprávy Silasovi a Aringarosovi o Svatém grálu

Vysvětlení názvu díla: oba hlavní protagonisté hledají skryté symboly jako vodítka k řešení případu, a to i na obrazu Leonarda da Vinci Poslední večeře páně.

5. Vliv díla: stejnojmenný americký film v hlavní roli s Tomem Hanksem.